

Lluís Capdevila

Carretera de Nagol, 1

Telèfon 41125

Sant Julià de Lòria

T E R R A H E R O I C A

! S A R S U E L A ! EN DOS ACTES I TRES CUADRES

ORIGINAL DE L L U I S C A P D E V I L A V I L A L L O N G A

TERRA HEROICA

ANNA MARIA

TERESA GALANA

LA MARE BALENA

ALBERT DE RACABRUNA

ANSELM, mariner

GONÇAL

SALVI, el galan

ANDREU, el cap de colla

Un frare carmelita

El patró PERE MARC

VILOSA

CARLES METROLA

CAP DE MIQUELETS de la DIPUTACIO de BARCELONA

JOAN DE MONBRIÓ

EL PUNYAL

Mariners, soldats, segadors, miquelets, homes i dones del poble.

En una vila de la costa de Tarragona l'any 1640.

ACTE PRIMER

QUADRO PRIMER: L'idili.

L'escena:

Una terrassa oberta al mar a casa d'Anna Maria, una casa tota blanca, mig masia, mig castell senyorial. A la dreta hi ha una paret de pedres rosses de sol de tants anys i una escala que hom suposa guia a un altre mirador en el qual hi ha l'entrada, -una de les entrades- de la casa. En aquesta paret hi ha un banc de pedra. I una passionera que la vesteix de fulles verdes i flors emblemàtiques. A l'esquerra, del segon terme al fons, dibuixada en diagonal, la muralla que separa la platja de la casa. Un pi, com un enorme paraigua d'un verd profund, i la cabellera grisa i despenjada d'una olivera. Al lluny, la mar.

Comença:

Es un lluminós mati de primavera. Hi ha un cel molt blau i el sol bat de plé. S'oeix continuament la remor de les ones desfent-se en escuma a la platja.

En escena TERESA GALANA, la MARE BALENA i les noies cusen una xarxa. I, com l'acte comença, ja no cal dir-ho: canten.

MUSICA

Cançó de les xarxes de l'amor.

TERESA GALANA, SALVI, NOIES; MARINERS.

Teresa Galana i noies:

De matí, de bon matí,
l'amor es vesteix de festa
l'aire fa olor de ginesta
acabada de florí.

Tota daurada de sol,
sol que es com una besada,
saluda a l'enamorada,
desde el bosc, un rossinyol.

I ella pregunta potsen
al rossinyol i a la rosa,
amb una veu tremolosa:

on es el meu mariner?

Mariner del meu amor,
flor de la meva alegria,
si no ets tu jo no voldria
cap altre festejador.

Vina, galan mariner,
l'amor es com una xarxa:
quan hom hi cau ja no en marxa
perquè en lloc s'està tan bé.

REFRANY

TERESA GALANA:

Flor de marineria,
com m'has enamorat!
Per mi no hi ha alegria
sinó es al teu costat.

(Per la muralla treuen el cap SALVI i els mariners,
que, abans de saltar a escena repeteixen el refrany

SALVI, MARINERS i NOIES, elles rient totes admirades.

Flor de marineria,
etc., etc.

(Els mariners s'abracen amb les noies i formen parelles)

II

SALVI i MARINERS:

Aci em tens perquè he vingut,
que lluny de tu m'enyorava,
i la mar aci em tornava, flor d'amor i joventut.

Eras lluny i estava trist,
i eixa nit, en cada estrella,

-cap, però, com tu tan bella-
enamorat jo t'hi he vist.

Jo no sé que m'has donat,
cara de la rosa fina,
fas olor de tarongina
i l'olor m'ha trastocat.

Et vull tant, qu'estic segar
que si un dia jo em moria
sé que ressuscitaria
si un bes em donaves tu.

Si no ets tu, al mon no hi ha rés,
que un dia m'enamorava
i per sempre a tu em lligava
la xarxa del teu voler.

REFRANY

SALVI:

Flor de marineria
com m'has enamorat
etc., etc.

SALVI, TERESA GALANA, MARINERS i NOIES:

Flor de marineria,
etc., etc.

(Els mariners i les noies es divideixen en
grups de dos o tres)

TERE: -I com es que vens tant tard? Cada dia et tornes més roda l'olla.
Cada dia et tira més la mar.

SALV: -Tira, dona, tira! Ja saps que la meva mar ets tu.

(Molt entusiasmat)

i que m'hi tiraria de cap i no em faria pas rés d'ofegar-m'hi!

TERE:

(Fonent-se de goig)

Ja et crec, ja, Galan. I ja me'n cuidaria jo que no t'ofeguessis.

(Ensenyant-li els brassos)

Mira quin salva vides!

SAL: -Ja et miro. Ara deixame'l tocar una miqueta.

(Li toca un braç, el besa. Despres diu, amb un sospir:)

Ai, Teresa! M'ofego?

TERE: Encara no, home, que hi ha massa gent!

(Amb una lleu transició)

Doncs es veritat, Galan, que m'estimes molt?

SALV: -Molt? Més!

Un mariner: (A una noia)

Veurás, aquest vespre no aniré a pescar.

Noia: -No.

MARI: -I quan els companys suiguin fora ...

Noia: -No!

MARI: -Deixa'm dir, dona!

NOIA: -Diga's, pero no.

MARI: -I quan els companys siguin fora i al poble tothom dormi ...

NOIA: -Tu farás com tothom i te'n anirás a dormir.

MARI: -No! Jo saltaré la teva finestra i farém broma.

NOIA: !Ho veus com feia bé de dir-te que no?

MARI: -Perquè?

NOIA: -Perquè em fas llàstima: la finestra es molt alta, podries caure i trencar-te alguna cosa !i això si que no, que jo et vull ben sen-
cer!

MARI: -No tinguis por.

NOIA: -En tinc per tu. Altrament, la broma a les fosques no m'agrada.
Valdrà més que ho deixem correr fins i a tant que siguem casats.

MARI: -Pero, dona, de casats ja no en podem fer, que certes coses només es fan de fadri. Els casats no en fan de broma.

NOIA: (Per Teresa Galana i Salvi que riuen)
Mira si en fan!

TERE: -Oi que no semblen casats?

SAL: -Doncs que semblen?

TERE: -Fadrins, de tant com ens volem. I a mi cada dia m'agrades més.
I jo a tu?

SALV: -També: cada dia i cada nit.

TERE: (Molt vermella)
Salvi, no siguis atrevit, que ja sé perquè ho dius.

SALV: -Tira, dona, tira.

TERE: -Altrament, tu a les nits te'n vas a pescar i em deixes sola.

SALV: -Tens raó, vatua! Mira, no m'hi fassis pensar que em poso trist.
(De sobte)

I si venies amb mi a la barca?

TERE: (Rient)
No, que no pescaries!

MARE: (A Mariner segon)

La meva situació si que es ben trsta: no soc fadrina, perquè soc casada: no soc casada, perquè em va fugir el marit: i no soc vidua perquè no sé si es mort o viu.

MAR II: -Ja es enredat això, mare Balena!

MARE: -Sobre tot per a mi! Ai, el meu Gonçal! Tant enjogaçat qu'era!

MAR II: -Ah! Era enjogaçat?

MARE: -Molt. Per això va fugir: perquè era enjogaçat. Als dos mesos de

casada em vareig quedar vidua ... sense enterrar el marit.

MAR. II: -I no n'heu sabut mai més rès?

MARE: -Mai més rès.

NOIA: (A Mariner tercer)

Es que si que es bona la nostra senyora Anna Maria!

UNA ALTRA NOIA: -Ja ho pots ben dir, que no n'hi ha pas cap altra com ella a la rodalia.

MAR. III: -I tan bonica i rebonica, que, mira, jo em crec que tots n'estem enamorats. Ei! Enamorats a la bona manera i que no ens sap gens de greu que es casi amb el senyor baró.

(Els grups van desfent-se per a convertir-se en un sol)

NOIA: !Es que el senyor baró de Rocabruna també es un galán minyó!

MARI: -També. Pero ella ...

UN MARINER, molt jove: -Ella, quan em mira em fa venir esgarrifances.

UN MARINER, molt vell: -I tan bona! No s'avergonyeix d'aproparse als pobres. I visita les cases dels pescadors malalts i els porta coses bones, diners i medicaments. I els porta, sobre tot, bones paraules que valen més que els diners.

MARE: -I rica com es, tan orgullosa que podria estar!

TERE: -No ho sabeu prou be la riquesa que hi ha en aquesta casa! La nostra senyora Anna Maria es la pubilla més rica de tots aquests environs, que te terres que arriuen a Montblanc i a Vilarrodona! I te deu caixes de noguera tallada totes plenes de brocats. I la vaixella es d'argent i n'hi ha dos armaris plens.

(Al rostre de les noies i els mariners es pinta una gran admiració)

I te una arca petita, pero no massa petita, tota plena de joiells

d'or i pedres fines.

(Baixant la veu, amb aire de misteri i esguardant recelosament al seu entorn)

I enterrades sota terra, en un lloc que sols ella sap, hi han set gerres molt grans curulles de monedes d'or!

SALV: -Amb tanta de riquesa, vatúa, !que feliços forem tu i jo, Galana!

UN MARINER, molt vell: -Doncs, mireu, tan rica com es i encara es més bona que rica.

UN MARINER, molt jove: -Jo, si fos pobra també l'estimaria. I no me'n donaria tanta vergonya com ara.

NOIA: -I tots fariem com tu, xanguet, que no la volem pas pels diners.

MARI: -Vet aquí perquè té tants pretendents.

MARE: -Perquè es bona?

MARI: -No! Ells que saben de la seva bondat! La seva bondat només l'estimem nosaltres.

MARE: -Doncs perquè?

MARI: -Perquè es rica!

TERE: -Es que si que en te de pretendents. I cavallers ben principals que fins el senyor virrei la va fer demanar per a un duc de Madrid.

SALV: -I Montbrió? T'oblides de Joan de Montbrió?

TERE: -Bah! Aquest no compta. Aquest es un noble tronat.

MARI: -I orgullós, a pesar d'estar tronat.

UN MARINER, molt vell: -I dolent, que amb la cara ja paga.

SALV: -Es amb l'únic que deu pagar, doncs, perquè està carregat de deutes.

NOIA: -Al poble no es parla amb ningú, que tothom l'aborreix.

MARI: -Tothom, no, que sempre va amb el Punyal.

TERE: -Vaja quin altre!

NOIA: -Quin altre! Quin perdut!

UNA ALTRA NOIA: -I es tant mala ànima com el Montbrió.

TERE: -Ja s'han ajuntat un bon parell: la fam i la gana!

MARE: -Com faria la pau, si podia casar-se amb la pubilla!

TERE: -Doncs no la farà la pau, perquè no s'hi casarà! Qu'ella amb qui es casa es amb el baró de Rocabruna. !I que farem una festassa el dia del casori! I ja manquen pocs dies!

SALV. -Calleu! La senyora!

(Per l'escala venint de la casa, arriba Anna Maria. Es una noia d'uns divuit o vint anys. Se la veu molt senyora i, com els veritables senyors, es senzilla)

ANNA. -Si que la farem, Galàna, una gran festassa aquell dia. I tots hi sereu convidats.

SALV: -Si semblarà que es casa tothom.

UN MARINER, molt vell: -Nosaltres hi vindrem amb goig, senyora.

UN MARINER, molt jove: -I estarem molt alegres de la vostra alegria.

Anna: -Aquell dia no vull que al poble hi hagin ni rics ni pobres. Es a dir, jo voldria que de rics i pobres no n'hi hagués mai i tothom tingués el que necessita.

UN MARINER, molt vell: -No us apesareu per això, senyora.

UN MARINER, molt jove: -Que tenint-vos a vos no ens dol pas esser pobres

(Amb una punta d'angunia)

I vos, encara que us caseu, be seguireu essent un xic nostra.

ANNA: (Somrient amb dolcesa)

I es clar que si, criatura. Jo no us puc deixar mai.

(A un mariner)

I el teu germà, Quimet?

UN ALTRE MARINER:

(Amb tristesa)

Ai, senyora! Cada dia més malament. Ja no es lleva, i està mes blanc! I aquesta nit passada ha tornat a treure sang per la boca. Se'ns morirà, senyora. I els pares es moriran de sentiment, qu'era el fill que més estimaven!

ANNA: -Els quedes tu, i a tu, que ets bo i trevallador, be deuen estimar-te també!

(Amb una transició)

Però, vaja, el minyó es fort i tal vegada us alarmeu massa. Jo hi aniré després a veure'l i faré venir amb mi el metge de casa. A veure que hi diu.

UN ALTRE MARINER:

(Amb la veu vellada)

Gracies, senyora.

ANNA:

(A mariner tercer)

Tu li dius a la teva mare que aquesta tarda li enviaré unes coses que li tinc preparades.

MARINER tercer: -Nosaltres ... Nosaltres ... no sé com dirho ... !pero us agraim molt el que feu per casa.

Anna: -Us ho mereixeu, i com us ho mereixeu no m'heu d'agraïr res. I ara a casa que es fa tard i vol ploure.

MARI:

(Mirant al cel serè)

Vol ploure?

ANNA: -Plouran reganys, si no us en aneu. Que encara no deuen haver dormit, i s'ha de dormir.

UN ALTRE MARINER: -Quan vos ho dieu ...

ANNA: -Es que tinc raó. Aneu, aneu.

(Van surtint els mariners i les noies acomiadant-se amb humilitat i devoció. ANNA MARIA

diu a MARE ~~MALENA~~)

I vos que teniu? Que us passa? Us veig trista.

MARE: (Un xic grotesca)

Ai, missenyora, !i que en soc de desgraciada!

ANNA: (A TERESA GALANA)

Que té?

TERE: -El que no té: el Gonçal.

ANNA: -Be, no hi pemseu més ara i veniu amb mi que tenim feina a preparar el d'aquesta pobra gent.

(A SALVI)

I tu, dius al Jordi que enselli el cavall i vagi a Tarragona a cercar el metge.

SALV: -Si, senyora.

(Surt ANNA MARIA amb MARE BALENA, vers la casa.
Una pausa.

TERESA GALANA i SALVI es miren molt enamorats.
Diu SALVI)

Ara ja estem sols.

TERE: -Si.

SALV: -Ara ja no ens veu ningú.

TERE: -Si ... Ai, no! Vull dir no!

SALV: -Ara ja puc ofegar-me!

(L'abracça i, sense desfer l'abraçada inicia el duo)

MUSICA

DUO

TERESA GALANA i SALVI

SALVI: -Et diuen Teresa Galana

perquè es ben galan ton marit.

Tens cara de rosa temprana
i tens plé de cançons el pit.

I tens un marit que téestima,
que pel teu amor està boig.
De tan estimar-te s'aprima,
però això encara li fa goig.

I no em dolen pas sacrificis,
perquè ets una dona que ho vals,
i m'has arrencat dels vells vicis
i amb tu s'han acabat els mals.

Refrany

Ai, Teresa xica, xica,
que ets bonica, que ets bonica.
Dona'm una mica mica
de la teva bonicor.

TERESA: -Ai, xiquet, si jo soc xica,
També dius que soc bonica.
No te'n donarè una mica:
et daré tot mon amor.

TERESA i SALVI: -Ai Teresa xica, xica.

II

TERESA: -Ni sé perquè amb tu soc casada,
ni sé, lladre, què m'has donat.
Que de molts he estat demanda,
però cap com tu m'ha agradat.
N'hi havia un de l'aristocràcia,
que volia maridar amb mi.
Però tu eras qui em feia més gràcia,
i a tu, Salvi, et vaig escollir.
I no n'estic gens penedida

que tu m'hagis posat el vel
perquè hem fet de la nostra vida
una eterna lluna de mel.

Refrany

SALVI: Ai Teresa xica, xica.
etc.,etc.

TERESA: Ai xiquet si jo soc xica,
etc.,etc.

(Evolució i fineixen el número abraçant-se com en començar. Per la muralla apareix EL PUNYAL. Es un home d'uns trenta cinc anys, d'aspecte selvàtic i no massa agradós. Va brut, espellifat. Porta una barba de quinze dies i uns cabells embullats. Porta una camisa esquinçada, unes calces apedaçades; va descalç)

TERE: (Veient al PUNYAL que ha restat al fons silencios i ombriu, contemplant-los)

Ai!

SALV: (Molt sorprès, desfent l'abraçada)
-Què tens? Què et passa? Què et faig por, Galana?

TERE: -No: tu, no.

(SALVI es gira i treu esment d'EL PUNYAL)

SALV: -Ah, vatúa! Es el Punyal! Si, es clar: no fa gaire goig la visita d'aquest ocellot.

(A EL PUNYAL)

Què hi vens a fer aquí? Què vols?

PUNY: (Baixant el cap humilment, desviant la vista)

-No vinc pas per mi, que m'envia un altre.

SALV: -Ja m'ho penso qui t'envia: el teu amo Montbrió.

PUNY: -No en tinc jo d'amo, que visc sol i aborrit de tothom i ningú no em vol al seu costat. Montbrió es bò i m'ajuda i em dona un mós de pà de tant en tant.

TERE: -Si, vaja: com als gossos.

PUNY: -Pero es que als gossos, que no en tenen cap culpa d'esser gossos, n'hi han que en lloc de donar-los un mós de pà, els donen un cop de peu.

SALV: (Apart)

Aquest home diu unes coses que a vegades fins em fa llàstima.

TERE: -Be, i què vols si pot saber-se?

PUNY: -Si que pot saber-se: que el comte Joan de Montbrió vol parlar amb la teva senyora Anna Maria; que l'avisis qu'ell vindrà a esperar-la i li prega que no el fassi esperar massa.

SALV: -Quina pressa! I quina manera de manar! Talment com si fos l'amo.

PUNY: -No mana: prega. I, sigui com sigui, jo no faig més que complir el que m'han dit.

TERE: -No baixarà. Estic segura que no baixarà, que no el voldrà rebrer.

PUNYA: -Tu avisala i ella que faci el que vulgui.

SALV: -Te raó el Pünyal. Nosaltres no ens hi hem de ficar. Altrament, la senyora ja sap treure's les mosques del damunt.

TERE: (Anant-se'n per la escala que guia al mirador de dalt)

Es que Montbrió no es una mosca, es un borinot. Què dic un borinot!
Una vespa carregada de verí!

(Una pausa. Els dos homes es miren silenciosament)

SALV: -I a tu ... com et và?

PUNY: -Com sempre.

SALV: -Com sempre deu voler dir malament?

PUNY: -Tu ho has dit. No cal que ho digui jo.

SALV: -Té, (Cridant per a que el sentin)

que encara que ets un mal home, i als d'aquesta casa els has fet
més mal que una pedregada,

(Abaixant novament la veu)

em fas llàstima. Té, i no ho diguis a ningú.

(Li dona unes monedes, que l'altre pren i
s'emboutxaca rapidament)

Perquè si t'havies de mantenir del que et dona Montbrió! ...

PUNY: -Gracies! I jo ... saps? ...

SALV: (Apartant-se)

Tu, rès. Tu, rès.

(Per la muralla arriba Joan de Monbrió. Tipu
superb i repulsiu. Barret emplomallat, mitja
capa, botes altes, espasa.)

MONT: -Punyal! Aquí!

(El PUNYAL, amb humilitat de cà, acudeix)

L'has vist?

PUNY: -Ara son a avisar-la.

MONT: -Doncs fora, lluny, que vull parlar-li a soles.

(EL PUNYAL surt per la muralla. SALVI mira amb
impertinència a MONTBRIÓ)

I tu què vols? Què mires?

SALV: -Les plomes. En porteu moltes. Si no us haguessiu d'enfadar us
diria que sembleu un pollastre.

(Apart)

Ja et plomaria jo!

(Alt)

Però, vaja, com que teniu aquest gènit valdrà més que ho deixem

per a un altre dia.

(I se'n va també per la muralla rient. De la casa ve ANNA MARIA)

ANNA: -Us havia dit que no volia que us presentessiu més davant meu.

MONT: (Molt humil, però molt apassionat)

Es en l'únic que no he sabut ni he pogut obeir-vos, !perquè us estimo!

ANNA: -Jo a vos, no. Ja ho sabeu, us ho he dit moltes vegades. I vos, no obstant, seguiu perseguint-me.

MONT: (Amb una gran amargor rancuniosa)

Em menyspreu perquè soc pobre. Però soc noble, !tan noble com el que més!

ANNA: -No es que us menyspreï, que no menyspreo ningú jo. Senzillament: es que no us estimo i a l'amor no pot forçar-se'l. I quant a la noblesa vostra, Montbrió ...

MONT: -Digueu!

ANNA: -La noblesa veritable no son els pergamins, sinó la bondat i l'honradesa.

MONT: -Vos amb el vostre desamor m'heu convertit en un home plè de fel, !que per vos seria capaç de tots els crims!

ANNA: -Tots els crims, Montbrió, no em portariem als vostres braços.

MONT: -Penseu que seré ric i poderós, que aviat seré ric i poderós.

ANNA: -Tampoc no us voldria per les vostres riqueses. Les riqueses no m'interessen, Montbrió. Feu el vostre camí com jo faré el meu i deixeu-me tranquil·la.

MONT: -Això era possible quan us sabia fadrina, qu'encara em quedava un espurna d'esperança. Però ara ...

ANNA: -Ara volguèu o no volguèu, em caso amb Abert de Rocabruna qu'es l'home que estimo!

MONT: -Si, es clar: ell es ric i galan i jo pobre i plè de fel.

(Amb un odi terrible)

Però penseu que això canviarà, penseu que s'apropen temps terribles que em faran poderós! i em venjaré i us tindré de grat o per força!

ANNA: (Molt digna, extenent el braç i senyalant-li el defora)

-Niaixí us tinc odi, que els homes com vos sols inspiren menyspreu. Fora de casa meva.

MONT: (Livid i amenaçant amb el puny clos, mentre se'n va per la muralla)

-Em venjaré!

ANNA: -Fora de casa meva, que aci només hi entra la gent bona i honrada!

MONT: (Desde dins)

-I serèu meva de grat o per força.

(La veu odiosa es perd al lluny. Una pausa llarga. ANNA MARIA es passa la ma pel rostre, en un gest lent, com per a borrarne la tristessa. Despres, la serenitat del paisatge que l'envolta li fa oblidar l'enutjosa visita i canta)

MUSICA

Canço de l'alegria al cor

ANNA MARIA:

Si te una llum tant calenta
i es tant dolç aquest mati,
si l'aire fa olor de menta
i fa olor de romaní ...

Si ja floreixen les roses
i el cel s'ha vestit de blau
i l'aire afina les coses
amb un sospirar suau ...

Si a dalt dels arbres tremolen
amb la Primavera els nius,
i del mati al vespre volen
els ocells cantant festius ...

Refrany

Què hi fa que la rancunia
ens vulgui trepitjar
sembrant odis a angunia
en el nostre demà?

Què hi fa que la metzina
ens vulgui anorrear
i, quan fem be, l'espina
la mà ens vulgui fiblar?

La vida es bona i clara
i te un riure immortal
i sabrem plantar cara
i triomfarem del mal.

II

Si ja ha florit la ginesta
i tot ens parla d'amor
i tot te un aire de festa
i tot es bes i cançó ...

Si la vida ressuscita
feta sol i olor de flors,
i una tendresa infinita
s'empara de tots els cors ...

Si apar més blanca la vida
i apar molt més blau el cel,
i l'ocell de goig refila,
i el bosc fa sentor de mel ...

Refrany

Què hi fa que la rancunia,
etc., etc.

(Per la casa venen TERESA GALANA i les NOIES
i repeteixen el refrany amb ANNA MARIA)

TERESA GALANA, ANNA MARIA i NOIES:

Què hi fa que la rancunia,
etc., etc.

ANNA: -Ja torneu a esser aci! Per a vosaltres si que tot el dia es festa

TERE: -Tenint-vos a vos de senyora no pot esser d'altra manera!

MARE: (Qu'entra)

Si, es clar: son joves. Si es trovessin com jo, que soc casada i
com si no ho fos!

TERE: -I venint qui vé, missenyora.

ANNA: (Somrient)

-No m'ho diguis, que ja m'ho penso!

TERE: -El senyor baró! El senyor baró de Rocabruna!

(Se sent trepig a l'escala del fons, que dona a la platja)

Ja es aquí!

(ANNA MARIA, MARE BALENA, les NOIES es giren vers la muralla. I, somrient, donantse molta importancia, entra SALVI)

Si es el Galan!

SALV: -Si, senyora, el Galan, el teu marit ...

(A ANNA MARIA)

que acompanya el que aviat ho serà vostre, el senyor Albert de Rocabruna. Ja fora aci, però s'ha entretingut un xic perquè ha trovat un entrebanc en mig del camí -i ha hagut d'apartar-lo!

(Senyal d'apallissar algú)

ANNA: -Què vols dir?

SALV: -Que s'ha topat amb Montbrió, que sortia d'ací més coent que un romesco de mariner, i han tingut unes quantes paraules.

(La mimica d'abans)

ANNA: -S'han barallat?

SALV: -No, han discutit.

(Igual)

I el Montbrió se'n ha anat convençut.

(Arriba ALBERT de ROCABRUNA. Ben vestit, però amb molta senzillesa, sobre tot amb molta senzillesa. Espasa i botes altes)

ROCA: -ANNA MARIA!

ANNA: -ALBERT!

(TERESA GALANA, MARE BALENA i SALVI formant grup apart, i les NOIES, es retiren al fons)

MUSICA

DUO

ANNA MARIA i ROCABRUNA

ROCA: La meva Anna Maria,
rosa bella d'Abril.
Hi ha en tu claror de dia,
ets bona i ets gentil.

ANNA: Amb ansia t'esperava,
amb ansia i amb neguit.
L'amor avalotava
presoner en mon pit.

ROCA: Ja l'hora es ben propera
que esposa esdevindrás.
Com mai la primavera
florida i riallera
s'enjoiará al teu pas.

ANNA: Aquest dolç nom d'esposa
que m'ha de lligar a tu,
tindrà perfum de rosa:
de rosa per tots closa,
desclosa sols per tu.

Refrany

ROCA: Gentil Anna Maria,
com m'has enamorat!
que tens claror de dia
i olor d'honestat!

ROCA i ANNA: (Gentil Anna Maria
 { La teva Anna Maria

 { Com m'has enamorat
 (Joiosa al teu costat.

 (que tens claror de dia
 { somnio nit i dia

 { i olor d'honestedat
 (Albert, mon estimat.

II

ANNA: Quan els ulls s'esguardaven,
 els cors ja s'han unit.
 Les paraules mancaven,
 ja tot ens ho havem dit.

ROCA: Plena de llum d'aurora,
 plena de serenor,
 contra la mà traidora
 triomfarà el nostre amor.

ANNA: L'amor, que obre la porta
 i es un infant que diu
 amb una rialla forta:
 La tristesa ja es morta,
 !l'ha mort el sol d'estiu!

ROCA: Un bell demà ens espera,
 beneït per l'amor,
 que ha de llançar enrera
 tot el que tèrbol ara
 i era enveja i rancor.

Gentil Anna Maria
 com m'has enamorat,
 que tens claror de dia
 i olor d'honestedat.

ROCA: (Gentil Anna Maria
 ANNA: { La teva Anna Maria
 TERE i { Flor de marineria
 NOIES

{ Com m'has enamorat
 { joiosa al teu costat
 { com m'has enamorat

(que tens claror de dia
 { somnio nit i dia
 (per mi no hi ha alegria

(i olor d'honestedat
 { Albert mon estimat
 { si no es al teu costat.

(Damunt la plácida alegria de l'escena cau el

TELO
 =====

ACTE PRIMER

QUAIRO SEGON:

Cantic de guerra i d'amor.

L'escena:

Una placeta davant la casa pairal d'Anna Maria. Una placeta mig era, mig jardi. A la dreta la casa de pedra que els anys han daurat, i amb esgrafiats a la façana i l'escut d'armes de la família damunt el portal en arc i, un xic alt, un horari solar pintat de colors groguencs i vermellorsos. Les baranes de l'ampla balconada son de ferro forjat amb poms daurats. Les finestres estan partides en dos arcs per una alta i esvelta columna de jaspi, totes guarnides de "torretes" amb clavellines.

Al fons un jardí en rampa que esdevé pineda i baixa a l'esquerra fins a la vora de la mar, que es veu al lluny. Vers a la dreta, en una muntanyeta, el poble i el castell, també proper a la mar. Al fons dreta, rera la casa, hom suposa que hi ha un camí i una entrada a l'hisenda. A primer terme esquerra un ample camí de boixos i rosers.

Comença:

Son les dotze del migdia. Les noies estan arrançant una gran taula al fons. Les tovalles, els coberts, la pisa, la crestalleria, l'ornament de les flors, unes grans safates d'argent plenes de fruita ... MARE BALENA ho inspecciona tot. Cal advertir que en aquest acte tots els personatges han d'anar molt mudats.

MUSICA

MELODRAMA i CANÇÓ de SALVI.

NOIES:

(Corrent totes a SALVI que entra)

-Mireu el Salvi! ... El Galan! Si que ho es! ... I que ve mudat! ..

(SALVI pel primer terme dreta, va vestit de les festes, gec amb botons d'argent, camisa brodada, mitja blanca, faixa vermella sota l'ermilla ramellada, barretina d'un morat ardent)

MARE: -Si estàs fet un braç de mar, Galan! Si sèmbra que el que es casi siguis tu!

(Totes el volten festoses i enjogassades)

CANTAT

SALV: (Passejant entre elles i donant-se molta importància)

Salut, donzelles rialleres,
flor de la vida de pagés.
Boniques sou com primaveres,
si fos fadrí us daria un bès,
!sense pensar-m'hi més!

De ningú no tingueu enveja,
que un bon amor jo us cantaré.
Si hi ha un galan que no us festeja
veniu amb mi, que, amb bona fè,
!jo ja us festejaré!

Que jo tinc l'ànima fadrina
encara que de fet sia casat.
Mon amor rosa es sense espina,
cel que mai no està ennuvolat,
!ni amb la sogra al costat!

Refrany

Totes casar-vos aviat mereixeu,
per vestir sants jo estic que no us quedareu,
i aquella creu del matrimoni dureu,
!ai, senyor, quina dolça creu!

SALVI i Totes casar-vos aviat mereixeu

NOIES: mereixem

per vestir sants jo estic que no us quedareu
quedarem.

SALV: i aquella creu del matrimoni dureu

SALVI i NOIES: Ai, senyor, quina dolça creu!

(Tot aquest número ha d'esser molt jogat, sobre
tot el refrany)

II

SALV: Soc un galan no massa jove,
pro diuen que soc tan bonic,
i he vist la lluna dintre un cove
i no n'he passat cap fastic
!No ho dic ben clar, jo et flic!

I si no fos que la Galana
em vol més que al pà de pessic
a totes jo, de bona gana,
-no em ve d'aquí perquè en soc ric-
l'amor faria un xic!

Quin xic d'amor el que us faria!
Un xic que fora com un xoc,
que us ompliria d'alegria
i us donaria un extrany foc
!i a mi algún cop de roc!

Refrany

Totes casar-vos aviat mereixeu,

etc., etc.

NOIA: -Ja et dic jo!

UNA ALTRA: Quin estornell n'hi ha de tu!

UNA ALTRA: Si t'haguessim de creure!

SALV: -Es que ja em podeu creure. Que jo sempre parlo de bona fè.

I aquí

(Pel cor)

hi cabeu totes, que es gran com una catedral.

NOIA: -No, noies, no, que la Galana ens en treuria a cops d'escombra.

MARE: -Es veu que no te'n recordes de la Galana. I es veu que no et recordes que te mal genit.

SALV: -Veieu? Això ja es un altre cosa. De bromes tantes com ne volgueu, però a l'hora de la veritat !de cap a la Galana!

MARE: -En això si que no t'assembles al meu Gonçal, que un dia, vint anys ha, va voler fer broma ... !i es veu que encara li dura perquè no l'he vist mai més!

NOIA: -I la Galana? Com es que no ve amb tu?

SALV: -Perquè s'ha quedat a l'esglesia, a veure el casament. I això qu'ella ja es casada i no hi ha d'aprendre res! Vosaltres hi havieu d'anar, per a saber com va quan us arriui l'hora!

NOIA: -Prou greu ens ha sabut! Però no ens podiem moure, que ho havien de preparar tot per a quan arriuin de l'esglesia.

UNA ALTRA: -Ja ens dirà la Galana com ha anat!

UNA ALTRA: -I que hem treballat de debó! Mireu quin goig fa la taula!

SALV: -Si, que en fa! Ja m'hi entaularia desseguir, que no tinc pas manies jo, vatú.

MARE: -No cal que t'escarrassis que ja et crec. I no cal que et cansis, que aquesta es la taula dels nuvis.

NOIA: -Però no us mancarà taula a tu i a la teva Galana, que, mira

(El porta a primer terme dreta i després al fons)

escampades per aquests jardins n'hi han més de cinquanta.

UNA ALTRA NOIA: -Dins n'han posat a la pineda de vora mar.

SALV: -Quin casament, noies!

MARE: -Mai no se'n havia vist cap d'igual a la contrada.

NOIA: -Tothom hi es convidat! Tothom el celebra.

SALV: -Tothom, no, que a baix a la platja he vist Monbrió que semblava talment una ànima en pena.

NOIA: -Diuen que se'n va del poble.

UNA ALTRA: -Ja hauria d'esser fora, que te una mirada de dolent!

MARE: -Oh, si no més hi tingués la mirada rai! I deixem-ho estar i no en parlem més d'aquest homenot que sols el seu record ens enteboliria la festa.

NOIA: -Que serà festa grossa!

SALV: -Més que la festa major de totes les festes majors. Despres del dinar hi hauran ballades fins a la nit i a la nit també. I guarniré les barques amb fanals de color i garlandes de flors i cantarem.

MARE: -Això si no plou.

SALV: (Molt indignat)

-Tira, dona, tira! I que ha de ploure el dia que es casa la baronesa Anna Maria!

NOIA: -Que no veieu quin cel més blau?

MARE: -El temps canvia, minyona!

NOIA: (Molt alegre)

-Ja son casats! Ja venen!

SALV: (Molt content, abraçant-la)

-Si que venen! Visca! Que vinguin!

NOIA: -Estiga't!

SALV: -Tira, dona, tira!

NOIA: -Un plat pel cap et tirarè, si no em deixes!

(S'ha oït lluny, pero no massa lluny, un joies repicar de campanes i el disparar de morterets i escopeteix.

Tot això, acompanyat de crits d'alegria i d'una musica de gralles i tamborins. La remor triomfal

va apropant-se lentament.

Ara entren ANDREU, el cap de colla i uns quants segadors. Van molt polits i porten una garba de blat lligada amb un cinyell de roselles)

ANDR: -Bon dia a la gent d'aquesta casa.

SALV: -Bon dia, Andreu i la companyia. Vatú! Que ha heu començat a segar

ANDR: -Només aquesta garba, que ofrenarem a la senyora.

SALV: -Ben contenta estarà, que per ella la bona voluntat ho es tot.

ANDR: Tants anys que fa que venim a segar ...

UN SEGADOR: -Jo era xaval!

ANDR: -... i li portem voluntat a la senyora. I per ella fins donariem la vida.

UN SEGADOR: -I vos, Mare Balena, deveu estar molt contenta de la festa.

MARE: -També n'estaràs tu, i això que no t'ha donat tanta feina com a mi.

Pensa que avui podrà entaular-se tot el que es presenti. Hem mort trenta moltons, cent pollastres, vint-i-cinc galls dindi.

ANDR: -Quina mortandat!

MARE: -I tenim qui-sap-lo els cistells de caça, que deu caçadors, pagats expressament, han dut pel convit.

ANDR: -Tira peixet!

MARE: -I de peixet, que dius tu, n'han pescat quinze coves!

SALV: -La mar està de dol, noi!

MARE: -I de vins, no me'n parlis! N'hi ha de vells, de joves, de rancis, de blancs i de negres, malvasies, moscatells, garnatxes i fins vi de Nàpols!

NOIA: -Ja son aquí! Ja son aquí!

(Gran expectació. Molta alegria. Crits. Visques
Molt moviment en escena)

Musica

Final primer

Ball, melodrama, cançó d'Albert.

SALVI, MARE BALENA, ANDREU, segadors, noies, van al fons a donar la benvinguda als que arriben. Entren unes noies, vuit o deu, obrint carrer i tirant flors. Segueixen els veguers de la vila. Despres els pares del nuvi, severament vestits de negre, molt vells. Despres els grallers, els tamborins. Acte seguit els nuvis, ANNA MARIA i ALBERT de ROCABRUNA.

ANNA MARIA vesteix un vestit amb guarda-infant de seti blanc brodat d'argent. Va pentinada amb una diadema de maragdes i dos tirabuixons a cada cantó de cara, amb llaçets ornats de perles. Un vel d'andrinópolis, agafat amb filigranades agulles d'or li voleia damunt cap i espatlla.

ALBERT de ROCABRUNA porta un feltre gris, amb pomes blanques, vestit de vellut de Génova entreteixit d'or i seda verda, a la moda francesa, amb llaços capçats de diamants rosa, cobrint-li les espatlles un ampli coll de punt de Malines. Capa gairellada a estil de Gascunya. D'un tali amb civelles d'or penja una magnífica espasa veneciana. Guants i botes de gamusa grisa, com el feltre.

Rera d'ells, cloent el segici, TERESA GALANA, els convidats, dames i cavallers vestits a la moda de Lluís XIII. Tot ha de tenir una gran fastuositat, una gran magnificència. A primer terme hi han SALVI TERESA GALANA, MARE BALENA, les vervents, els segadors. Al fons el seguici del casament.

Davant la taula ANNA MARIA i ROCABRUNA

Toss: -Visquen els nuvis! Visca la baronesa Anna Maria! Visca el baró de Rocabruna!

ANDR:

(Avençant i ofrenant la garba)

Som pobres nosaltres els segadors, senyora baronesa. Però no hem volgut que en aquesta festa d'avui manqués la nostra ofrena. I aci va aquesta garba, la primera qu'hem segat enguany. L'hem segat en els nostres camps humils, hi han espigues de ~~lots~~ nosaltres en ella i va a vos, que teniu camps rics i amples com mars. Hi ha or de sol en aquesta garba i sang de roselles: hi ha or i sang com en la nostra senyera. Fa olor de terra: de la nostra terra rica i plena: Preneu-la, senyora.

ANNA: -Gracies, Andreu. I a vosaltres també.

(Als altres segadors, prenent la garba que després passarà a un servent)

A tots us agraeixo la bona voluntat.

(S'inicia el ball: una xacona. Mentrestant s'asseuen els convidats a taula)

ROCA: -Tu, Anna Maria, estimada esposa, tan daurada de sol sota el sol gloriós, aci. I a l'un costat, la meva mare, amb neu d'anys al cap; la meva mare que m'ha estat mare i amiga, que m'ha ensenyat a ésser bò i honrat ... I aci el pare, el pare vell de treballs i penes, que sempre ha dut bent alt el bon nom de casa nostra.

(S'asseuen. Els dos vellets somriuen inefablement)

I vosaltres, senyors, on volgueu.

(S'asseuen els convidats. Segueix el ball. Fort en l'orquestra. Quan fineix, s'aixeca ROCABRUNA amb la copa a la mà i brinda amb un ample gest pompós)

Cantat

Per tu, que ets arbre que treu florida;
perquè ets tan bona que m'has volgut
el goig més noble que hi ha en ma vida,

l'orgull de la meva joventut.

Per aquests pares que ara somriuen,
que tenen neu en els seus cabells,
i avui els dies passats reviu
i contemplant-nos no es senten vells.

Pels bons amics que de la contrada,
de prop o lluny, ens han honorat,
amics que tenen mà ben honrada
i de l'amor en fan amistat.

Per eixes terres amb cor de mare,
i les pinedes vora la mar,
i el cel que ens dona llum i ens empara,
!pel goig de viure i el d'estimar!

Melodrama

TOTS: (Enlairant les copes)

Visca! Visca! Per la vostra sort! Per la vostra felicitat.

(Els pares s'aixequen amb penes i treballs i besen el fill i la que ja es filla. En aquest moment s'oeix el galop d'un cavall. Inmediatament veus a l'interior esquerra:

No es pot passar! Hi ha festa! ... He de parlar al Baró de Rocabruna.

I entra, plé de pols. Un COMISARI de la DIPUTACIO de BARCELONA. Silenci. Expectació)

COMI: -Perdoneu, dames i cavallers, que amb la meva presència vingui a interrompre la vostra festa. Qui es de vosaltres el baró de Rocabruna?

ROCA: -Jo soc.

COMI:

(Entregant-li un plec)

Aquest plec per a vos, de part del diputat Tamarit.

(Rocabruna pren el plec, el desfà, el comença a llegir. El seu rostre esdevé molt pàlid. Mira a l'esposa i als pares. I a l'emissari. Després segueix llegint.

Hi ha un gran silenci.

Rocabruna que ha acabat de llegir, diu, visiblement tresbalsat però fent un gran esforç)

ROCA: -Senyors: en aquest plec em comunica el diputat Tamarit que a Barcelona ha estat proclamada la República Catalana, que Catalunya ha declarat la guerra a l'odiós Felip IV, que Lluís XIII de França ens ha promès ajut. Tot el poble s'aixeca en armes contra el tirà. Tota la nostra terra vibra d'odi contra l'invasor.

(Oblidada la festa, tot pren un caracter bel·lic, abrandat d'entusiasme)

TOTS:

(Dempeus)

Morin els tirans! Prou esclavatge! Visquen les llibertats de Catalunya!

ROCA: -A mi se'm demana fortificar i defensar aquesta plaça. Jo ja sé el meu deure.

(Als pares vells, a l'esposa jove)

Pero vosaltres sou aci. Què he de fer?

(La mare, tremolorosa, abraça el fill i el besa. El pare, li estreny la mà amb força)

I tu? Que em dius?

ANNA: -Com bon cavaller, com bon català, et cal defensar la patria.

Cantat

ROCA:

(Avençant fins a primer terme)

La patria està en perill
i ha declarat la guerra.
Sang del pare i del fill
per defensar la terra.

Caldrà lluitar amb dalit,
i amb una empenta forta
per demostrar a Madrid
que la patria no es morta.

Puix no vol esser esclau
més temps el nostre poble,
que es humil i que es brau,
que es honrat i que es noble.

Refrany

Contra el que ens vol humiliar
nostres llibertats robant-nos,
alcem-nos i, rebelant-nos,
sabrem lluitar i triomfar.

Que ens anima un ideal,
el més bell de nostra vida,
foguera mai no extingida:
la Catalunya immortal.

II

Nostra festa d'amor,
que del mar a la serra
era ball i cançó,
esdevé cant de guerra.

Que vagi mar endins,
que passi la muntanya!

Que, forta, arrivi fins
la gent de mala entranya.

Que sàpiguen de grat
o sàpiguen per força,
que nostra llibertat n
ningú no la pot torcer.

Refrany

Contra el que ens vol humiliar
nostres llibertats robant-nos
alcem-nos i, rebel-lant-nos
sabrem lluitar i triomfar.

ROCABRUNA, CAVALLERS, SEGADORS, MARINERS:

Que ens anima un ideal,
el més bell de nostra vida,
foguera mai no extingida:
la Catalunya immortal.

(Els cavallers branden les espases i els segadors la falç en l'aire gloriós del mati)

Teló.

ACTE SEGON

QUADRO PRIMER: La defensa.

L'escena:

Un lloc en les muralles de la vila pel costat de montanya. Al fons esquerra, dibuixant un angle, la muralla puja per damunt d'un portal practicable. Al fons, gairebé al mig de l'escena, una torra. Hom veu que la la muralla segueix muntanya amunt, -una muntanya de linia suau, tota plena d'oliveres i vinyes- cloent la vila. A la dreta unes fortificacions que deixen pas a una mena de carreró, també practicable i que, en desapareixer, inicia una pendent. Dalt la torra la bandera de Catalunya. A les muralles, bombardes i pedrers.

Al lluny, vers la dreta, hom veu tota blanca, la casa d'ANNA MARIA mig masia, mig castell senyotial.

Comença:

Les set de la tarda d'un dia d'estiu. Encara hi ha sol, i el sol a dona a les cases un encès color de mel. Hi ha un cel seré, molt bàau. I hi ha en tot com un aire de festa: talment com l'eco de la festa que foren les noces del baró de Rocabruna i Anna Maria.

En escena homes i dones, soldats, mariners, miquelets, que han enllestit les obres de fortificació i defensa. ALBERT mostra a ANNA MARIA aquestes obres. La gent del poble, homes i dones, mariners i soldats obren pas. Hi ha en ells respecte i afecte davant les esposos.

Musica

ANNA MARIA i ALBERT

Duo amb intervenció de cor.

ALBE: Aquestes son les muralles
que suara hem fortificat.
Ja estem a les acaballes
i preparats pel combat.

En altre temps hi jogavem

els infants cada matí;
 promesos hi festejaven:
 amor que no sap mentir.

Hi havia un aire de festa
 per tots el enamorats.
 Els vells hi feien la sesta
 recordant dies passats.

Més ara esclata la guerra,
 han mort el cant i el petó.
 I damunt la nostra terra
 -ja només canta el canó!

Refrany

Cançó de rebel·lia,
 cançó de coratgia,
 que els cors has abrandat.
 Contra la tirania,
 contra la traidoria,
 ets veu de llibertat.

ALBERT i ANNA MARIA:

Cançó de rebel·lia,
 cançó de coratgia,
 que els cors han abrandat.

ALBERT, ANNA MARIA i COR:

Contra la tirania
 contra la traidoria,
 ets veu de llibertat.

ANNA: Recordo que aci hi venia
amb tu quan no erem casats,
!dolça i llunyana alegria
dels nostres dies passats!

Tota l'horta era florida
i el cel tot vestit de blau.
Com enyoro aquella vida,
aqueñ temps i aquella pau.

Quan el nostre amor floria
la muralla era un jardi
i ha esdevingut avui dia
lloc per a lluitar i morir.

Aquell cant d'amor la guerra
rapidament l'ha mort.
Per a defensar la terra
hi ha un nou cant en nostre pit.

Refrany

Cançó de rebel·lia,
etc., etc.

ANNA MARIA i ALBERT:

Cançó de rebel·lia,
etc., etc.

ANNA MARIA, ALBERT i COR:

Contra la tirania,
etc., etc.

(Amb les últimes notes del refrany surten
ANNA MARIA i ALBERT de ROCABRUNA per la dre-
ta.

ta.

SALVI, el SARGENT MAJOR METROLA, VILOSA i uns
quants soldats i mariners formen un grup a
l'esquerra)

METR: -I quines noves hi han, senyors de la campanya?

SALV: -Per ara sembla que comença be.

METR: -Per què ho dius?

SALV: -Perquè ja em acabat la paciència i hem après a tornar la pilota.

I que la tornem d'una manera que no els deu pas fer gaire gracia.

VILO: -Si, però ells han cremat el poble de Riudarenes.

SALV: -Si, però els nostres, a Santa Coloma, han acorralat uns agutzils
del virrei i els han cremat de viu en viu.

(S'ajunta a ells el CAP de MIQUELETS de la
DIPUTACIO de BARCELONA)

CAP: -El virrei ja no podrà enviar més botxin als pobles de Catalunya.

METR: -I això?

CAP: -El dia del Corpus, els segadors arrossegaven el seu cadaver pels
carrers de Barcelona.

SALV: (Entusiasmat)

Digueu, doncs, que aquest any els barcelonins han fet pel Corpus
festa grossa.

CAP: -La sublevació de Barcelona s'ha extès pel plà i per la muntanya.
El poble s'ha armat i ha foragitat la soldadesca, els tercios que
cada dia ens posaven contribucions més grosses.

METR: -Tot això ja es veia venir. El poble nostre no està acostumat a
sofrir escarnis ni abusos de cap mena. I aquesta gentussa dels
"tercios", que son el rebuig de cada nació, ens tractava com país
conquistat.

VILO: -Ara, però, veuran que no ens hi poden tractar. Ara habem proclamat
la Republica catalana i, amb l'ajut de França, hem declarat la
guerra a Felip IV. El senyor d'Espenan s'encarrega del comanament

militar de Tarragona. El d'Aubigny fortificarà Salou. Aquí tenim el baró de Rocabruna, que es un brau cavaller i un bon català, estimat de tots nosaltres.

CAP: -La Diputació de Barcelona ha promès enviar-nos gent, municions i artilleria.

VILO: -Ben aviat ens farán bon servei perquè segons tinc entès l'exèrcit enemic ja acampa a l'altra banda de l'Ebre.

CAP: - (A temps que, sense esser vist, entra per la dreta Rocabruna)

I que sembla que es tracta d'un nombrós exèrcit.

ROCA: -Un exèrcit de lladres manat per lladres. Un exèrcit de botxins manat per botxins. Un aiguavarreig de totes les desferres: el marquès de los Velez, castellà; el comte de Torrecusa i el seu fill, el duc de Sant Jordi, napolitans. Un escamot de bandolers arreplegats a les dues Sicilies, calabresos gairebé, tots, perdonats de presidi i escapats de la força, mestres en el pillatge, que han saquejat moltes viles i ciutats d'Itàlia, son manats pels Filangieri. Vandestrade renegat flamenc, porta unes companyies de walons mercenaris, assassins d'ofici, curtits en les grans bregues. Tyron vé d'Anglaterra amb les desferres dels derrotats pels puritans de Cromwell. Tot això, tota aquesta allau d'insatisfets, d'aventurers, d'homes de rampinya, barrejada amb els tercios ~~que s'han anat destruint~~ de sa Magestat Catòlica Felip IV, el nostre enemic a mort: els descendents d'aquells altres tercios que a les ordres de l'infame duc d'Alba assassinava el comte d'Egmon, cabdill de les llibertats dels Països Baixos.

METR: -Això no es tot, senyor de Rocabruna. Amb el diem-ne exèrcit hi ve una brivalla de jutges catalans, traidors a Catalunya, que, per a fer mèrits als ulls del comte-duc d'Olivares, no dicten més que una pena: la de mort.

VILO: -No dièu, però, que els tenen bons miraments als condemnats a mort: per a que puguin morir tranquils, i com que, encara que no

ho sembli, es tracta d'un exèrcit catòlic, porten un estol de frares caputxins i d'altres ordres que no s'avergonyeixen de seguir una allau s'assasins.

METR: Si, es clar: Felip IV, no tenint amb què pagar els seus soldats, els llança desde Madrid sobre un país ric per a que ho robin tot.

ROCA: -I pensar que hi ha catalans que els ajuden! Aquests jutges, ~~aquests~~ aquests sacerdots indignes!

VILO: I Montbrió. Us oblideu de Monbrió, que també s'ha passat a l'enemic.

METR: -Ja era d'esperar. I "el Punyal" ha desaparegut de la vila.

ROCA: -Allà on vagi Monbrió anirà "el Punyal": es la seva ombra sinistra

(Amb una transició)

Però deixem tot això, per massa desagradable. Crec que la plaça ha quedat ben fortificada.

METR: -Com més be hem sabut i pogut, senyor Baró. A manca de l'artilleria grossa que no hem rebut encara de Barcelona, s'han posat a la muralla els falconets, les lombardes i els pedrers dels vaixells.

ROCA: -I la gent?

METR: -Decidida i coratjosa. Ultra la de la vila en tenim escampada en vanguardia a Teixells, a Vilafortuny i a Más de la Plana.

(De sobte, una gran cridoria, cada vegada més forta per més propera, a la dreta, a l'interior del poble. A l'esquerra, fora la muralla, uns tocs de clari.

L'escena s'emplena de gent, soldats, mariners, homes i dones, entre elles TERESA GALANA i MARE BALENA. Molta animació, molta alegria.

Tothom es dirigeix a les muralles. Els soldats fan pas. METROLA i VILOSA van al fons. SALVI s'ha ajuntat amb TERESA GALANA. S'ob-

ixen veus de: Presoners! Porten presoners.

ROCA: -Què passa? Que es tot aquest aldarull?

METR: - (Que ve del fons)

Una companyia de miquelets, molt delmada que arriba. Porten ~~presos~~ **presoners**.

ROCA: -Feu-los entrar.

(VILOSA i dos soldats van al portal de la muralla, i l'obren. Entra un escamot de miquelets, restes d'una esquadra, comandats per un company sense graduació.

Porten deu o dotze soldats presoners. Entre ells, GONÇAL, que es un home d'uns cinquanta anys, més aviat gras que magre, amb la cara vermella de tots els aficionats al bon vi i uns enormes bigotis a la borgonyroma. Van mal vestits que fan llastima i fastic: capes esquinçades, feltres foradats, calces apedassades, coletos de cuir brut i vell, botes tacó-tortes i mitges al garró. Com armes l'espasa de cinc pams, la pica i l'arcabuç)

UN MIQUELET:

(Saludant militarment a ROCABRUNA, mentre el poble, sense deixar de vista les muralles, els volta a ells i als presoners)

Amb els pocs que m'acompanyen, pertanyia al batalló de Montblanc que a les ordres de Ramon de Guimerà ha lluitat contra l'exèrcit reial als passos de l'Ebre. Hem estat vençuts i nosaltres hem pogut fugir. En vista que no podem reunir-nos amb els pocs que deuen quedar del nostre batalló, venim per a ajudarvos, per a lluitar al costat vostre, si ens voleu.

ROCA: -Benvinguts siguèu a casa vostra, germans.

(Pel presoners)

I aquests?

UN MIQUELET: -Una vanguardia del de los Velez, que hem pogut sorprendre a Más de la Plana. N'hi han pocs, però aquests ja no faran mal.

(De fa una estona la MARE BALENA insensible a tot el que passa al seu entorn, no fa més que donar voltes prop de GONÇAL contemplant-lo amb cómica atenció.

GONÇAL està visiblement apurat i no sap vers on girar-se)

MARE: - Ai, no sé! ... Els ulls em fan pampellugues ... Em sembla que ...

(A TERESA GALANA)

Galana, pessiga'm, a veure si somnio.

TERE: -Què us passa?

SALV: -Deixa, que ja pessigaré jo ...

TERE: -Tu, les mans quietes!

(SALVI pessiga la MARE BALENA)

MARE: -Ai! No somnio, no!

(A GONÇAL)

Si que ho ets! Si que ets tu! ... Oi que et dius Gonçal?

GONÇ: (Més mort que viu)

"Gonzalo"!

MARE: -Si que l'es, encara que s'hagi canviat el nom!

(Se li llença al damunt i l'abraça.
Tots riuen)

Que no et recordes de mi? Que no et redordes de la Serafina, de la teva dona? Soc jo la Serafina, sinó que també m'han canviat el nom perquè m'he fet vella i grossa, i ara em diuen la mare Balena.

GONÇ: (Que no sap que dir)

"Señora" ... jo ... Es que ... Pardiez!

TERE: -Ai, Deu meu, com parla!

SALV: -Deu esser que el bigoti li llima les paraules.

MARE: (Empipant-se)

I mira, no facis més comedia i no em diguis que tu no ets tu,
!perquè t'esgarrao!

METR: (Pels presoners)

Que fem amb aquests homes?

ROCA: -Tanqueu-los, i poseu-los-hi guardies de vista.

MARE: (Per GONÇAL)

Aquest deixeu-me'l per mi, senyor baró, que el vull pentinar.

(GONÇAL, amb còmic esporugament, es passa la
mà pels cabells)

ROCA: -Es veritablement el vostre marit?

MARE: -Si, i jo us responc d'ell.

ROCA: (Anant-se'n per la dreta)

Bé, doncs, despres decidirem el que n'hem de fer.

(Per la dreta surten també VILOSA, METROLA,
CAP de MIQUELETS de la DIPUTACIÓ, MIQUELETS,
presoners, soldats i poble. Queden tan sols
uns sentinelles a la muralla i TERESA GALANA,
MARE BALENA, GONÇAL i SALVI en primer terme)

MARE: (A GONÇAL, mirant-lo fit als ulls i sacse-
jant-lo)

Tu ets casat?

GONÇ: -"Casado"

MARE: -Tu et dius Gonçal Llorenç i Puig?

GONÇ: -"Gonzalo" Yorens y Puig.

(Pronunciació castellana)

TERE: -Però quina manera més estranya de parlar!

MARE: -La teva dona es deia Serafina i vivien en un poble de la costa
molt proper a Tarragona?

GONÇ: (Apart)

"Esto se pone feo, voto a sanes"

(Alt, però no sabent que dir)

Si, si ...

MARE: -Doncs, vina'm aquí cap gros! Que no ho veus que el poble es aquest i la Serafina soc jo?

GONÇ: (Veient que la cosa ja no te remei)

"Perdoname, Serafina. Yo te creia muerta"

MARE: -I per això tornaves? I no t'en donaves vergonya de tornar tan mal acompanyat? Hauries fet foc contra els teus germans? Perquè tu ets català encara que no ho semblis. Com dius que et diuen ara?

GONÇ: -"Gonzalo"

MARE: -"Güensalo" ... No m'agrada.

(Altra vegada enfurismada)

I diga's: com es que venies amb aquesta colla de pótolis contra el teu poble?

GONÇ: -Contra, no, dona. "Si me he dejado coger adrede, para no tener que hacer armas contra vosotros. Venia por ti, Serafina"

MARE: -Ai, quin camándules estàs fet! No dius que et pensaves qu'era morta?

GONÇ: -Si y venia a llorar.

SALV: -Ara deuré llorar perquè sou viva!

MARE: -I com es que vares fugir! I com es que has estat tants anys fora?

GONÇ: Es que no me acordaba de tornar.

Musica

Quartet

GONÇAL;MARE BALENA, SALVI, TERESA GALANA.

GONÇ: (Adoptant una actitud de ridícula arrogancia, que mantindrà durant tot el número)

En fugir del teu costat,
com qu'era un pobre pagès ...

MARE: ... i no servies per a rès,
ja ho sé: et vares fet soldat.

GONÇ: Però em vaig espavilar
que no hi ha rès com la fam ...

TERE: I et vares deixar enredar
per la disfresa i el mam.

(Cal advertir que TERESA GALANA es refe-
reix a l'uniforme)

GONÇ: Quina bella joventut!
fent l'amor, pardiez, quin art! ...

SAL: ... i quan ja no t'han volgut, ~~##p==cassa==qae#~~
!cap a casa que es fa tard!

Refrany

GONÇ: (A pas de soldat, comicament presumit)

A reposar
i a recordar
aquells dies de gloria!
Que amb el que m'ha passat
fent vida de soldat
se'n pot fer una historia.
A Colonia em va tirar a l'aigua
una dona, loca por mi.
Y a Holanda d'un tip de formatge
perdido me vi.
Me hicieron l'amor en set llengues,
i xerraire jamás lo fuí.
I encar que no ho entenia
els deia que si.

SALVI i TERESA: Ai, si! Ai, si!

MARE: Ja m'ho diràs a mi!

(Evolucionen d'una manera marcadament grotesca)

II

GONÇ: A Flandes era un flamenc
com no n'hi havia cap més ...

MARE: I si aci has de fer el flamenc
Trovaràs més d'un revés.

GONÇ La guitarra sé tocar
i en set llengues cantaré.

TERE: Amb una sola n'hi haurà
prou per a fer el que has de fer.

GONÇ: I m'han demanat la mà
de dones més d'un mil·ler.

SALV: (Per MARE BALENA)

I ella te la donarà
!però serà la de morter!

Refrany

GONÇAL, MARE BALENA, SALVI, TERESA GALANA.

A reposar
i a recordar
aquells dies de gloria
Que amb el que { m'ha passat
 { li ha passat
fent vida de soldat
pot fer-se'n una historia.

A Colonia { em va tirar a l'aigua
 { el va tirar a l'aigua

una dona loca per mi
 per ell

I a Holanda d'un tip de formatge
 (perdido me vi
 (
 (que hi deixa la pell.

Me hicieron (
 Li feren (l'amor en set llengues

{ i xerraire jamás lo fui
 { allò si que va esser un patir

I encara que no les entenia
 els deia que si.

SALVI i TERESA: Ai, si! Ai, si!

MARE: (Agafant-lo per una orella)

Ja m'ho diràs a mi!

MARE: -I ara no et deixo, que ja has rodat prou i massa.

GONÇ: -Si me cortan la cabeza, Serafina, be m'hauràs de dejar.

MARE: -Calla, que no et cortarán res, que ara que t'he trobat et vull
 sencer.

GONÇ: -Pero yo iba con el enemigo!

MARE: -Doncs ara vindràs amb mi ...

TERE: -... !que es pitjor que anar amb el enemigo.

MARE: (Per TERESA GALANA, a GONÇAL)

I a aquesta no te la miris gaire, que tu ja ho has dit que tornaves
 molt flamenco.

SALV: -I perquè, per molt ... d'això que siguis, d'això que diu la Mare

Balena ... amb les dones sels altres no hi vulguis bromes.

MARE: (Agafant a GONÇAL per una orella i enduent-se 'l amb ella vers la dreta)

I anem, anem a veure el senyor baró, a veure si per la meva cara et vol deixar en llibertat. Ja faràs bondat de la bona?

GONÇ: -Si, dona, si.

TERE: -Quin remei li queda?

MARE: -Ja seràs bon minyó?

GONÇ: -Si, Serafina.

SALV: (Sortint l'últim)

Ja et dic jo que el Güensalo ha vingut a fer un gran paper, vatú!

(L'escena comença a emplenar-se de segadors, capitanejats per ANDREU, amb ells soldats i mariners, que es distribueixen convenientment per la muralla. I amb ells, VILOSA. Després GONÇAL, MARE BALENA, TERESA GALANA, SALVI, METROLA, CAP de MIQUELETS de la DIPUTACIO, ROCABRUNA)

ANDR: (Als companys)

Veureu, aci, podem esperar. Com que no tenim pressa ...

UN SEGADOR: -Gens.

ANDR: -Ni ningú ens espera.

UN SEGADOR: -Home, tant com esperar-nos, si que ens esperen. El que passa es que trigarem a tornar, tal com es posen les coses.

ANDR: -Que et sap greu?

UN SEGADOR: -Home, no et vull enganyar: jo soc de natural tranquil, i això de la guerra ...

ANDR: -No et fa gracia.

UN SEGADOR: -Mai no me'n ha fet.

ANDR: -Ni a cap persona honrada. Però som al ball i hem de ballar.

Quedar-nos aci, tancar-nos aci, no es una cosa massa alegre i segura. Però es el millor que podem fer. Som pocs i seria massa arriscat aventurar-nos pels camps devastats per l'exèrcit reial.

UN ALTRE SEGADOR: -Que Déu me'n guard de trovar-lo cara a cara.

ANDR: -Tens raó. Diuen que es un exèrcit d'hidalgos, però, vatúa, fa la guerra d'una manera ben poc hidalga. La vila de Xerta, quan hi entraren el exèrcits castellans, fou degollada en massa. Els pobles de Tivissa i de Tivenys, saquejats. Van cremar el Perelló i assaltaren el coll de Balaguer entre reguerons de sang i nuvols de fum de pólvora.

(Arriva VILOSA. Comença a fosquejar)

VILO: -Bona nit, minyons.

ANDR: -Bona nit, Jacint Vilosa.

VILO: -Parláveu de l'exèrcit reial, us he sentit. Per tot on passa deixa un rastre de dol i malediccions. Aci, però, estem ben preparats per a rebrer-lo. El que no poderen fer don Josep de Baire amb el batalló de Vilafranca ni don Joan de Copons amb el regiment de la Vegueria de Tortosa i els somatens: posarlos-hi alguns obstacles, ho han aconseguit els capitans Cabanyes i Caselles amb les seves esquadres de miquelets. Sort hem tingut d'ells, que sense ells ja foren aci.

ANDR: -Si, però ara per Riudecanyes, les esquadres han hagut de fugir a la muntanya, fortificant-se a les altures d'Escornalbou.

VILO: -Per tant, ja no cal esperar-ne cap ajut.

(Van compareixent METROLA, CAP de MIQUELETS, SALV
i ROCABRUNA)

ANDR: -Ajudarem nosaltres, que som colla.

(Cada vegada es més fosc. Al cel queda tant sols una lleu resplandor de color d'ambre)

ROCA: -Que no s'encenguin les teieres ni cap altre llum. Ben fosc el po-

ble. I en la fosca nosaltres, esperant que les muralles estiguin ben guardades. L'enemic pot presentar-se d'un moment a l'altre i cal sorprendre'l, cal que cregui que estem desprevinguts i no l'esperavam. Tots els camins dels voltants estan vigilats?

METR: -En tots hi tenim grups de gent ben armada.

ROCA: -Coneixen el sant i senya?

METR: -Si, senyor.

(A Andreu)

I vosaltres, segadors, ja heu acabat?

ANDR: -Tot el blat es al poble.

ROCA: -Doncs què espereu per a marxar? Amb l'exèrcit reial els camins estan plens de perills per a la gent honrada.

ANDR: -Hem pensat quedar-nos, senyor baró ... Ei, si vos ens voleu al vostra costat. No tenim, com aquests que s'apropen, l'ofici de matar. Però sabrem defensar-nos i defensar les llibertats de la nostra terra. I si no tenim armes, tenim la falç.

(Entregant la que porta a ROCABRUNA)

!que talla espigues i talla caps!

ROCA: -Gracies, companys! Quedeu-vos.

Musica

Cançó de la falç

ALBERT - DE ROCABRUNA:

Ets la mes forta de les eines,
perquè arma i eina ets tot d'un cop.
I la mé bella de les feines
fas del segar, bronzint com or.

Has estat sempre en mans amigues,
les mans dels nostres segadors.
Pel puny t'han coronat d'espigues,
quan ve l'hivern tot son tristors.

T'han oblidat rera una porta,
ja no hi han camps per a segar.
El vent fa una rialla forta
damunt les cendres de la llar.

Però ve l'estiu, i la mà empunya
la falç humil que ens dona pà,
i que quan lluita Catalunya
!per Catalunya vol lluitar!

Refrany

Quan sona la veu de guerra
per a venjar els nostres mals,
bon cop de falç, segadors de la terra,
!bon cop de falç!

TOTS:

(Tots, però sobre tots els segadors, que
branden la falç enlaire)

Quan sona la veu de guerra
etc., etc.

II

ROCA:

Rellús com una mitja lluna
en el cel trémol de blats d'or.
T'has abrandat amb la mà bruna
que sents encesa com un cor.

Com una allau passa la guerra
i queden camps per a segar.
Contra els botxins de nostra terra
oh, falç honrada, t'has d'alçar.

I si les feixes veus podrides
i espigues d'or no pots segar,
falç catalana, sega vides
dels que ara ens volen trepitjar.

Ara, companys, ha arribat l'hora
de plantar cara al rei tirà.
Volem esser lliures: pit i fora:
a mort qui ens vulgui esclavitzar.

Refrany

Quan sona la veu de guerra,
etc., etc.

TOTS:

(Brandant les falç i les armes enlaire)

Quan sona la veu de guerra,
etc., etc.

(Hi ha una alegria heroica i triomfal en
tots. Crits de "Visca el baró de Rocabruna!
Visca la Republica Catalana!"
Ja es nit.)

Teló

ACTE SEGON

Quadro Segon: TERRA HEROICA.

L'escena:

En el mateix lloc que el quadre anterior: la muralla. Tot, però, té un aspecte terrible. Tot es mig enderrocat. Tot es negre de fum de polvora, roig d'incendi. Dalt de la torra flameja, però, la bandera catalana: esquinzada, bruta de sang, foradada per les bales, però altiva i digna.

Comença:

Abans d'alçar-se el teló l'orquestra haurà descrit una batalla: Ai dels ferits, galop de la cavalleria, clarins, crits de victòria, canonades, clams d'odi. En la descripció musical s'iniciarà el tema de la cançó "La gent del Priorat"

En finir l'introducció s'oeixen encara, mentre s'alça el teló, alguns tocs de clari, algunes descàrregues de fuselleria. S'alça el teló. A la muralla del fons, per terra hi han morts i ferits. Unes quantes dones els recullen i se'ls enduen. En escena, els defensors de la plaça. Son pocs i van bruts de pólvora i de sang. Per a animar els altres i fingint una alegria que no tenen, els del Priorat i ANDREU, el seu cap de colla canten)

Musica

Cançó de la gent del Priorat

CAP de COLLA i COR

Cor de Miquelets:

Som del Priorat
la gent més valenta
Vam sortir cincents
i ara som cent-trenta.

- CAP: Ens hem aplegat
del plà i de la serra.
Deixem sols els camps
per a fer la guerra.
Portem pedrenyal,
pistoles en faixa,
espasa i punyal:
defensem la patria.
Portem un timbal
que ens dona coratge
a l'hora d'atac,
quan cauen els altres.
- COR de MI: Som del Priorat
la gent més valenta.
Vam sortit cinc-cents
i ara som cent-trenta.
- CAP: L'exèrcit del rei
be sap nostra empenta,
i li fem la llei
defensant la terra.
No volem esser esclaus
de la tirania
que pels nostres mals
del rei ens venia.
Les falç hem deixat
que ho vol Catalunya
ata nostra mà
altra arma es qu'empunya.
- ANDREU i COR: Som del Priorat
la gent més valenta.
Vam sortir cinc-cents
i ara som cent-trenta.

VILO:

(Que ve de la muralla)

No crec que aquesta sigui hora de cançons, companys.

ANDR: -Ho fem per a donar-nos coratge, capità. I perquè, si ens senten els enemics, sàpiguen que no tots els defensors de la vila son morts

VILO:

(Sortint per la dreta)

Al pas que anem, temo que no trigarem molt a esser-ne.

SALV:

(Que també ve de la muralla, i ha oït les últimes paraules de VILOSA)

Si que es un consol! Tira, home, tira!

ANDR:

(Pels enemics)

Els que tiren son ells.

SALV: -Deixa'ls fer, que ja es cansaran.

ANDR: -Si: quan no en quedi cap de nosaltres.

SALV: -Que tens por?

ANDR: -Si en tingués ja no fora aci.

SALV: -Doncs mentre hi sifguis, mentre hi siguem, a riure, companys, i a cantar!

UN MIQUELET:

(Ferit)

Això no es pas una festa.

SALV: -No, que no ho es. Però cal que ho sembli. Aviat no podrem omplir l'aire de canonades ... doncs omplim-lo de cançons!

(Segueixen parlant, mentre TERESA GALANA arriba per l'esquerra i diu a les dones que treuen els morts i ferits, entre les quals hi ha la MARE BALENA)

TERE: -Apa, que jo us ajudaré. I aviat, vindrà a fer-vos companyia la senyora baronesa.

UNA DONA: -Ja no cal.

UNA ALTRA:

(A la MARE BALENA)

I el Güensalo?

MARE: -Què li passa al Güensalo?

UNA ALTRA: -Això: què li passa que no ve a ajudarnos?

MARE: (Cremada)

No ve perquè s'afecta massa veient tants morts i ferits.

TERE: -I doncs, en tantes batalles, com diu que ha pres part, que potser veia titelles?

MARE: -Veia el que veia i vosaltres no n'heu de fer res, xafarderes, més que xafarderes. I ara descansa, que després de tants anys de fer desgracies s'ho te ben merescut.

TERE: -I mentre ell descansa, pobret! fa trevallar la dona. Diuen que això va aprendre-ho en terres de moreria.

UNA DONA: -Te raó la Teresa Galana. Es una vergonya que un home només serveixi per a menjar i geure.

MARE: -Es que també serveix per a altres coses el meu xiquet.

TERE: -I que ha de servir, mare Balena, que ha de servir! ... si ja s'ha tornat ranci!

UNA DONA: -Que vingui, si tant serveix.

MARE: -Be, vaja, doncs, ja us ho diré: no pot venir perquè té altra feina. Es al más de Bon Repós.

TERE: -Si, vaja: deu haver-ni anat a passar l'estiu.

UNA ALTRA DONA: -I com ha pogut sortir de la vila?

MARE: -Ah! Això ell s'ho sap!

UNA ALTRA: -Bé, no en parlèu més. Mireu això: ho hem deixat net per a fer lloc als que caiguin quan recomenci l'atac.

UNA DONA: -Ja fa qui sap els dies que no dormo.

UNA ALTRA: -Ni jo.

UNA ALTRA: -Ni jo.

UNA ALTRA: -Ni jo.

TERE: -Ni ningú a la vila. Qui volem que dormi amb el tronar de bombardes i pedrers i arcabuzos i crits de tota mena que talment sembla que el món s'ensorra? ...

UNA DONA: -I ja s'ensorra, Teresa Galana, que quedar-nos sense pares, sense fills, o sense marit, per a nosaltres es com si s'ensorrés

el mon.

TERE: -Bé, deixem-ho correr això, que ja ens vagarà el temps per a plorar-los.

UNA DONA: -Tens raó, Teresa Galana. Apressemnos que la treva pot acabar-se

UNA ALTRE DONA: -Sort n'hem tingut d'aquesta treva. I ja es ben estrany que els lladres, maleïts sigan!

(Menassant amb el puny clos vers les muralles)

ens l'hagin donada.

TERE: -Volen parlamentar. M'ho ha dit el meu Salvi, que ho sap tot perquè es l'home de confiança del senyor baró. Tenen pressa per acabar el setge i marxar a Salou i a Vilaseca, on els nostres s'aguanten forts encara.

(Les dones, amb TERESA GALANA al cap, treuen els últims morts, els últims ferits.

Despres, s'ajunten en un grup al fons, contemplant el camp enemic.

Venen per la dreta ROCABRUNA, el sargent major METROLA, VILOSA i Un CAP de MIQUELETS de la DIPUTACIO de BARCELONA)

METR: (Als que hi ha en primer terme)

Aparteu-vos un moment.

ROCA: (A ANDREU)

Vos quedeu-vos. I que la vostra gent vigili les muralles. D'aquests brétols pot esperar-se'n sempre el pitjor.

ANDR: -Ja ho heu sentit, minyons. A les muralles, i preparats per a recomençar aviat la feina.

SALV: -Si, perquè em sembla que, sigui qui sigui l'emissari que ens envien, no ens entendrem pas.

(Van al fons SALVI i els Miquelets del Priorat on se reuneixen amb els soldats i mariners que defensen la plaça)

MARE:

(A TERESA GALANA)

No deies que el teu SALVI era l'home de confiança del senyor baró?
Per què no s'ha quedat amb els grossos, doncs?

TERE:

(No sabent que dir)

No el deu haver vist. Si està tan amoïnats el pobre!

(A SALVI, comicament amorosa)

Que no t'han volgut, xiquet? Que et tenen castigat, Galan?

SALV: -Tira, dona, tira. Jo, abans, ja li he dit el que li havia de dir.

(Les dones, menys TERESA GALANA, es miren
amb aire d'incrèdilitat, i riuen)

Què rieu? Que rièu, vosaltres, bajoques? No son coses de riure
aquestes, vatú! Valdria més que aprofitessiu el temps carregant-no
el pedrenyal.

DONES: -Té raó, si.

TERE:

(Ponderativa)

Sempre en té de raó el Galan.

MARE:

(Apart)

I que n'està de cofoia amb aquest esquitx d'home.

DONES: -Si, si ... No està mal pensat ... Així passarem el temps més
distretes.

UNA DONA: -Mare de Déu, quines distraccions!

TERE: -Que en tens que dir? Ben bones son. I ben poca gràcia faran a
aquesta colla de llops que esperen que morim per a entrar.

SALV: -Si, perquè mentre en quedi un de viu no entraran pas, vatú!

TERE: -Altrament, si no us agrada aquesta, penseu que no entenim d'altra
No podem pas anar a sarau.

UNA DONA: -Per sarau estem, mare de Déu!

SALV:

(Als mariners)

I vosaltres, feu com elles. Prepareu els pedrers i les bombardes
amb una bona pluja de foc per a saludar als amables hostes que ens
envia el bon rei Felip IV ... !que mala negada fassi!

(Moviment en el fons, a discreció dels actors i de manera que no destorbi les escenes que tenen lloc a primer terme)

ROCA: -No ens podem enganyar. Tots sabem bé prou que la situació de la plaça es desesperada.

METR: -La Diputació de Barcelona no ens envia l'artilleria que en havia promès.

CAP: -La Diputació de Barcelona no manca mai a la paraula donada. Si no hem rebut els esforços demanats, creieu, senyors, que deu esser degut a una força major.

ROCA: -Jo així ho crec també, puix res em permet dubtar de la paraula del diputat Tamarit. Però el cas es que l'artilleria no arriba.

VILO: -I sense aquest reforç estem perduts.

METR: -No ens queden municions. Aquest mati hem trobat la porta del polvorí espanyada. Mancaven grans quantitats de pólvora que després hem sabut que hom havia llançat als pous i a les cisternes.

ROCA: -I els culpables?

VILO: -No sabem qui son. Sabem, però, que han desaparegut dos soldats del batalló de la vegueria de Tortosa.

ROCA: (Amargament)

Quina vergonya, dir-se català i esser traïdor!

METR: (Després d'una pausa)

I estem delmats. Cada dia, cada hora que passa som menys els homes que quedem a la plaça.

ANDR: -Dels meus cinc-cents miquelets amb prou feines podria contar-ne cent-trenta.

CAP: -I dels que amb mi vingueren, ben pocs tornaran a Barcelona. Això si hi tornen.

ROCA: (Després d'una pausa)

Doncs, essent així, vosaltres dirèu, senyors, què cal fer.

METR: -Després de vos, Rocabruna. Quin es el vostre parer?

ROCA: -Resistir!

VILO: -Com?

ROCA: -Com? No més hi ha una manera: resistint.

VILO: -Pero si no podem!

ROCA: -Sense poder. No tenim més remei, no ens queda altre remei. Penseu que de l'enemic, d'aquests llops que esser que hagin estat parits per entranyes de mare, no cal esperar-ne gracia.

(Amb una gran emoció)

Recordeu el que mai no podré oblidar. Recordeu la mort dels meus pares. L'endemà del meu casament se'n anaren a Santa Coloma volien recollir algunes coses, amagar-ne d'altres, dir adeu a la casa patril·lar. Volien tornar. I ja no tornaren. Ja no els veure mai! L'exèrcit dels llops entrà al poble i en nom de Deu i de la patria els llops ho passaren tot a sang i a foc a la mare, tant bona, tant santa! la mataren a cops de destrat i a cops de peu. Al pare, tant vell! que havia contemplat el suplici lligat a una reixa, li arrencaren els ulls de viu en viu i el tancaren a la casa calant-hi foc. Es que creieu que això pot oblidar-se? Es que creieu que pot perdonar-se? No! No podem ni volem oblidar! No podem ni volem perdonar! ... Sempre, a totes hores, em sembla oïr la veu de la meua santa mare,

(Hi ha un gran silenci. Silenci d'odi, de horror)

una veu d'agonia, que em prega: Fill! Fill, venja'm!

(Amb un gran clam)

Si, mare, mare meua: et venjaré, et venjarem ... I venjarem a totes les mares de Catalunya!

(Hi ha un gran silenci patètic)

Cas de rendir-nos, hauriem de fer-ho amb tots els honor i ells no acceptarien puix això s'accepta tan sols entre cavallers. Crec,

doncs, que es millor resistir.

VILOSA, METROLA, ANDREU, CAP dels MIQUELETS: -Si, es clar ... Teniu raó ... No podem fer altra cosa ... Lluitar ... Morir per morir ...

(Diuen això amb resignació, com davant d'un fet fatal, però, sense defalliment)

ROCA: -Altrament, resistint, encara que no hi confiem gaire, podem donar temps a que ens arribin els reforços de Barcelona.

METR: -Però no podem condemnar a morir amb nosaltres les dones, els vells, les criatures!

ROCA: -I creus que si ens rendiem no moririen? Igual, Metrola, igual: els exèrcits de sa Magestat Catòlica no coneixen la pietat.

(Amb una transició)

Cal, però, procurar salvar-los. Jo tinc un pla. Tu, Vilosa, recorreràs la plaça i avisaràs la gent per a que els infants de menys de dotze anys, els vells de més de setanta, i les dones estiguin preparats per a sortir pel portal de mar. Nosaltres distreurem l'enemic amb un atac que tal vegada serà l'últim. Ara, que entri el parlamentari que te a be enviar-nos el marquès de los Velez.

ANDR: (Als seus Miquelets del Priorat)

Dos soldats que portin a la nostra presencia el parlamentari.

ROCA: -Procureu que per tot gon passi oixi cançons i rialles.

(Surten dos soldats per l'esquerra)

I vosaltres, quan arribi el parlamentari, ben alegres!

TERE: (Fent un esforç i rient)

Ara si que farem broma!

SALV: -Vols dir que en farem?

MARE: -No pas jo, sense el Güensalo.

TERE: -Si no hi hagués tot aquest trangol, jo amb tu si que en faria, Galant, que cada dia et tornes més galant.

SALV: -Tira, dona, tira!

(Cançons i rialles a dintre, que van apropant-se. Entren els dos miquelets d'abans, portant tapat d'ulls, el parlamentari. Es un frare carmelita)

ROCA: -Destapeu-lo.

(Els soldats el destapen)

METR: -L'heu registrat, per si porta armes?

UN MIQUELET: -Si. I no en porta.

FRARE CARMELITA: -Nosaltres només en portem una d'arma: aquesta.

(Mostra un Crucifix.

Despres diu)

El baró de Rocabruna?

ROCA: -Jo soc.

FRARE CARMELITA: -A vos, que sou el defensor de la plaça, m'envia el marquès de los Velez, general en cap d'aquest cos d'exèrcit de sa Magestat Catòlica Felip IV, que Deu guardi.

ROCA: -Els defensors ho son també aquests companys meus i tots tenen la mateixa autoritat que jo. Podeu parlar.

METR: -Què diu el senyor marquès de los Velez, aconsellat pel gran bre-tol Monbrió?

FRARE: - El senyor de Montbrió es un cavaller cristià que mereix paraules de més respecte, puix procura estalviar diades de sang.

VILO: (Ironiquement)

Que Dèu li pagui les bones intencions.

ANDR: -Però que, malgrat les bones intencions, no s'apropi massa a les muralles, perquè pot ser el seu cap se'n ressentiria.

(Grans riallades de la gent del fons en oïr aquestes paraules. El frare els mira irat)

METR: -Be, deixem-nos de coses, senyors, que el temps passa. Que diu el de los Velez?

FRARE: -Diu que no pot acceptar la treva de quatre dies que li proposèu.

METR: -Quines raons adueix?

FRARE: -Entre altres, aquesta: que no han d'esser els vençuts sinó els vencedors qui imposin condicions.

CAP: -Vil!

METR: (Severament, a CAP de MIQUELETS)

Silenci!

VILO: -Es a dir que ja ens dona per vençuts?

METR: -I les altres raons?

FRARE: -Que no veu el perquè d'aquests quatre dies de treva; que es perdre el temps i que ell no el pot perdre perquè l'esperen en altres pobles.

SALV: (Apart)

Si: com esperen la pedregada!

FRARE: -I ja en si significa un insult aquesta treva ...

VILO: -Un insult?

FRARE: -Si, perquè es dubtar dels seus talents de bon militar, ja que aquesta treva podria donar temps a que us arriessin reforços.

(Un llarg silenci)

METR: -I vos, senyor baró? Vos calieu i sou qui ha de decidir.

ROCA: (Aixecant-se)

Fa estona que he decidit.

(Molt pàl·lid s'avença vers el frare carmelita i li diu amb veu dura i severa)

Pel que veig, sou català.

FRARE: -Si, senyor.

ROCA: -Doncs digueu-li al vostre amo, que no volem parlamentar amb vos, que amb vos no ens podem entendre. Un parlamentari castellà ens semblarà més digne que vos perquè, parlant en nom d'un exèrcit que ens

combat, defensa la seva terra. Un parlamentari català, no. Vos venint en nom de Castella, sou traïdor a Catalunya.

Vos deshonreu la nostra terra i deshonreu els hàbits que indignament vestiu. Vos sou el missatger d'un exèrcit de lladres, d'aventurers, d'homes de presa que assassina i roba en nom de Déu Nostre Senyor. Vos, mal sacerdot, de la creu en dieu un arma. Vos, home indigna, sou un servent del botxi de Catalunya. Lluny de la meua presència. Traieu-lo!

(El tapen d'ulls com abans i se l'enduen per la'esquerra mentre tothom crida i l'amenança)

POBLE: -Fora! Fora el traïdor! A mort! A mort!

ROCA: -Tothom a les muralles! Mariners, preparats els morters i les bombardes que l'atac no deurà trigar. Salvi!

(SALVI ve corrent)

Jo no puc moure'm d'aquí. Ves a cercar la baronesa i vina amb ella i Teresa Galana.

(Surt SALVI. ROCABRUNA, a les dones que s'apropen i amb elles TERESA GALANA)

I a vosaltres, vull demanar-vos un sacrifici més: alegria! Triomfant del vostre dolor, triomfant de la tragedia de la nostra vida malhaurada, !alegria! Canteu, rieu, encara que sigui amb els ulls plens de llagrimes i el pit ple de sanglots. Que les vostres rialles i les vostres cançons, volant en ales del vent, passin les muralles i arribin al camp enemic.

DONES: -Això! ... Això! ... Si! ... Alegria! ...

(Rocabruna va a la muralla del fons. LA MARE BALENA ha sortit)

Musica

Cançó de l'alegria heroica.

TERESA GALANA i NOIES.

TERE: Les dones, que son fetes per l'amor,
 ara hem de servir també per la guerra.
 I hem de demostrar que no tenim por
 quan es tracta de defensar la terra.
 En nostres boques ja no hi han petons
 que altra feina tenim a la muralla.
 Ara ja només canten el canons
 desde que va començar la batalla.

Refrany

Au, bones rialles i bons crits
 per a encoratjar nostres marits,
 que ja que al ball som hem de ballar
 i hem de cantar contra els maleïts.

(Menassant el defora)

Que la guerra semblà un bell sarau
 d'aquells tan lluïts dels temps de pau.
 Sense ballador haureu d'abraçar-vos
 al canó.

NOIES: Au, bones rialles i bons crits,
 etc., etc.

(A boca tancada)

Uh, uh, uh, uh.

TERE: (La mà a la boca imitant el só d'un clari)

Tarari! Tarari!

NOIES: Uh, uh, uh, uh, uh, uh.

TERE: Tarari! Tarari!

NOIES: Uh, uh, uh, uh, uh, uh, uh, uh.
 TERE: Tarariiii!
 TOTES: Au, bones rialles i bons crits,
 etc., etc.

II

Tere: Havem deixat l'amor del nostres xics
 i això que era una flamarada forta!
 perquè s'han presentat els enemics
 i amb el fusell ja truquen a la porta.
 Per a poder lluitar havem oblidat
 qu'erem la flor gentil del goig de viure,
 i cantant i rient hem ajudat
 al gest d'un poble que vol esser lliure!

Refrany

Au, bones rialles i bons crits,
 etc., etc.

(Evolucionen mentre canten el refrany i surten
 per l'esquerra imitant el pas i la formació dels
 soldats.)

TERESA GALANA retorna, cridada per SALVI, que
 ve acompanyada per ANNA MARIA)

SALV: -Teresa Galana! Teresa Galana! Té! Ara fa el soldat! Aquesta dona
 se'm torna massa guerrera!

(Ve de la muralla ROCABRUNA)

TERE: (A SALVI)

Que son aquests crits?

SALV: 4Comicament cremat)

Ai, vatua! Que no puc cridar quan vulgui? Que hi han malalts?

Que no soc el marit? I en què es coneixen els marits si no criden?

ANNA: -M'has fet avisar que vingues.

ROCA: -Si. Temo que la plaça hagi de rendir-se d'un moment a l'altre.

I no vull, si aquest moment arriba, que tu hi siguis.

ANNA: (Amb fermesa)

Ah, no! Jo no em moc del teu costat.

ROCA: -T'estimo massa per a permetre-ho. He donat ordre que surtin els vells, dones i criatures. I tu els seguiràs.

ANNA: -Jo, no.

ROCA: -Si no de grat per força!

ANNA: -Albert!

ROCA: -Perdona'm, Anna Maria. T'estimo!

ANNA: -Perquè t'estimo jo vull morir al teu costat.

ROCA: -Si creia que havia de morir no et deixaria. Però ens tornarem a veure'n, estic segur. Pren diners, les joies, i surtiu pel camí que sols sabem tu i jo. I que ara també sabran la Galana i el Salvi, perquè t'acompanyarán.

TERE: -No la deixarem pas, senyor baró.

SALV: -I amb nosaltres estarà segura, perquè també vindrán aquestes.

(Senyalant dues pistoles que porta a la faixa)

ROCA: -El nostre más del Bon Repós serà un bon lloc per a passar-hi uns dies, esperant que cal fer.

ANNA: -Pero, i tu? I tu?

ROCA: -Jo seré amb vosaltres abans de la nit. Tu has demostrat esser una dona forta. Sigue-ho una vegada més.

(L'abraça. I mentre la te als braços, diu a SALVI i a TERESA GALANA)

Us la entrego a vosaltres, que us sé bons i fidels. Guardeu-me-la bé, vos, Galana, i tu, Salvi, que eà el que estimo més al mon.

SALV: (Apart a ROCABRUNA, quan aquest desfà l'abraçada)

Què volèu que torni, senyor baró?

ROCA: -No! Tu al costat de la baronesa! ¿ no la deixessis pas!

SALV: -No temèu, que no la deixaré. Però es que m'hi enyoraré allà dalt a Bon Repós. Ara ja em divertia d'allò más això de fer guerra.

TERE: -Què remugues, xiquet?

SALV: -Tira, dona, tira! Què vols que remugui? Es de tan conten qu'estic

ROCA: -Depressa, depressa. L'atac pot començar d'un moment a l'altre i el camí es llarg.

TERE: -Si, anem, senyora.

ANNA: -Doncs, si: anem. Tinc fè, tic la certesa que ens tornarem a veure I, esperante, seré forta, com tu vols que sigui.

(S'abracen llargament. Despres ella es des-
pren dels braços d'ell i diu a SALVI i a TE-
RESA GALANA)

Seguiu-me, vosaltres.

(A ROCABRUNA)

Adeu!

ROCA: -Adeu, Anna Maria!

(Surt ANNA MARIA per la dreta seguida de TERE-
SA GALANA i SALVI. Compareixen VILOSA, METROLA
ANDREU, CAP de MIQUELETS de la DIPUTACIO de
BARCELONA. ROCABRUNA diu a METROLA)

Tothom aci, sargent major Metrola.

METR: -Tothom que vingui!

(Comencen a venir soldats, mariners, homes del
poble. Entre ells algú vell de cabells blancs
i faç marcida, i algú noiet de tretze o ca-
torze anys. No s'ha de veure cap dona)

ROCA: -Tothom al seu lloc. I desde els vostres llocs, escolteu-me.

(Els mariners es dirigeixen als pedrers i bom-
bardes. Els miquelets amb els seus pedrenyals

s'agrupen entorn d'ANDREU i d'EL CAP de MIQUELETS de la DIPUTACIO. Els soldats formen en ordre de batalla prop de ROCABRUNA, VILOSA i METROLA. Al fons, a la muralla, uns vells fan bullir quelcom en unes olles enormes)

Què fan aquells homes? Son vells. Perquè han desobeït les meves ordres?

UN VELL:

(Avençant)

Som vells, si senyor baró, pero hem volgut quedar-nos. I com les municions escassegen i cal no errar un sol tret, hem donat les armes als joves. Però també volem ajudar, nosaltres, per vells que siguem. Això es oli bullent, que llançarem damunt l'enemic si s'apropa.

ROCA: -Ben pensat, avi. Coratge! Coratge tots. Estigueu preparats, puix l'atac no deurà trigar gaire. He donat ordre que bastissin el portal de mar amb uns pedrers i unes bombardes i que el defensi una esquadra de miquelets del Priorat. Ho he fet per a que puguin sortir de la plaça, procurant salvar-se, dones, vells i criatures. Amb el foc de les bombardes i els pedrers, i amb el dels miquelets, procurarem que l'enemic no s'apropi per aquell costat.

(Una pausa brau.

Al camp enemic sonen clarins)

El de los Velez ens ha fet dir que habiem de rendir-nos a discreció. Jo, creient que vosaltres també pensarieu així, he refusat. He fet be?

SOLDATS, MARINERS, MIQUELETS; POBLE: -Si! Visca el baró de Rocabruna!

Visquem les llibertats de Catalunya!

ROCA: -Ara, companys, no us vull enganyar. L'enemic es superior en armament, en municions, en homes, a nosaltres. No podem esperar l'ajut

que esperavem fins ara. Aci, ja n'hi han capitans, ni soldats: Aci, ja sols hi han uns homes que donaran la vida, en sacrifici gloriós, defensant la terra. Abans no recomenci l'atac, abans no es cloguin per a sempre ompliu-vos els ulls de la visió que ens volta. Recordeu la nostra vila en temps de pau, plena de cançons i rialles; recordeu les vinyes de rams daurats, els blats ufanosos, les pinedes vora la mar, les valls i les muntanyes. Recordeu les cançons de les vostres mares, els petons de les vostres estimades. I els que tingueu fills recordeu-los en aquest instant suprem. I penseu que els deixeu el millor que pot deixar-los-hi un pare: un nom honrat.

(Amb una gran emoció, desenveinant l'espasa)

Cavallers de Catalunya! Cavallers de la Llibertat! Aneu a morir!
Anem a morir, germans!

METR: -Morirem matant.

ANDR: -Morirem amb un clam de llibertat que ha d'estremir tota la terra!

VILO: -I amb un visca als llavis!

TOTS: -Visca Catalunya!

(Clarins i timbals. Crits. Tots corren a la muralla. Els mariners disparen els pedrers i les bombardes; els miquelets els seus pedrenyals. ROCABRUNA amb l'espasa nua es al lloc de més perill. Segueixen els clarins i timbals que, com els crits, no han de cessar fins que caigui el teló. Hom veu caure alguns dels defensors, ferits o morts. I cau la torra del fons, amb una explosió terrible. Tot es vermell de foc i plé de fum de polvora)

ACTE TERCER

QUADRO PRIMER: Els fugitius.

L'escena:

Menjador en una pagesia rica: la del Bon Repós a muntanya. Un arc separa el que es menjador d'un porxo que hi ha al fons, que es per als ulls una visió ample de camps i muntanyes. La lluminositat del fons contrasta amb la penumbra no molt accentuada, del primer terme. A la dreta, una porta. A l'esquerra un finestral gòtic amb "festejadors". A la dreta una caixa de nuvia. A l'esquerra, a primer terme, una taula. Parets blaves. Vigues negres.

Comença:

Son les onze del mati d'un dia d'estiu.

El sol bat de plè a la porxada. En escena LA MARE BALENA i un escamot de soldats castellans amb el seu caporal.

Musica

Cançó de guerra.

CAPORAL i SOLDATS

SOLDATS:

No coneixem altres eines
que aquestes del guerrear.
La pau mai no ens donà feines
mes que per gandulejar.

Es la vida del soldat
pel seu aire aventurer,
la més bona que hem trobat
i la que ens ha anat més be.

Dels reis som els instruments
i per ells sembrem la mort.
No som ni bons ni dolents
perquè ja ni tenim cor.

Matem i cremem en nom
de la rel·ligió i del rei,
i ens lloen després per com
sabem imposar la llei.

Refrany

CAPORAL: Som els fills de la guerra,
el llamp de la dissort.
I ens guien per la terra
els àngels de la mort.

SOLDATS i CAPORAL:

Som els fill de la guerra,
etc., etc.

II

SOLDATS: Bona vida d'inquietut:
les dones, el joc i el vi:
un alé de joventut,
la batalla i el botí.

Deixem sempre un mal record
per les viles on passem.
La bala pel nostre cor
qui sap on la trobarem.

Quan ha finit el combat
 el soldat es el més fort
 i sempre el premi ha trobat:
 l'amor de la carn i l'or.

Amb massa tranquil·litat
 la vida es com un ermot.
 Mil voltes l'havem jogat
 !mai no ens ha fallat la sort!

Refrany

CAPORAL: Som els fills de la guerra,
 Etc., etc.

SOLDATS I CAPORAL:

Som els fills de la guerra,
 etc., etc.

(Finida la cançó, que ha de tenir un ritme feixuc i monoton, els soldats ajudats per un ferrer, fi-neixen la seva tasca, que consistia en encadenar la ganiveta a la taula)

MARE: -I ara ja esteu llestos?

CAPO: -Ara ja estem llestos.

MARE: !Vaja! Doncs abans de marxar us vull deixar tastar un vi molt bo per a que feu el camí amb més coratge.

CAPO: -Se us agradeix.

MARE: -No us puc donar res més, perquè passaren companys vostres i si us plau per força s'endugueren tot el que trobaren. Però que consti: es un vi que te quinze anys. I fa miracles!

CAPO: -Visca! Jo us he de confessar que els vells sempre m'han inspirat respecte ...

MARE: -Ho dieu pel vi o per mi?

CAPO: -Ho deia pel vi. Però vos també sou a fè una bona dona. No en trobem pas gaires com vos en aquesta terra.

MARE: -Què hi volèu fer? Hi ha d'haver de tot!

UN SOLDAT: -Capità: aquesta caixa ...

(Senyalant la caixa de nuvia)

CAPO: -Es veritat.

(A la MARE BALENA)

I aci que hi teniu?

MARE: -Obriu-la vos mateix.

(El CAPORAL obre la caixa)

Es roba bruta de la jove que, ja l'heu vist, la tenim al llit malalta de la verola negra.

(Per un gest del CAPORAL)

No la toqueu, que això s'encomana!

(El CAPORAL tanca la caixa espaventat. Hi ha un gest covard en els soldats, que es fan enrera. Diu la MARE BALENA)

Vaig pel vi.

(I surt per la porta de la dreta)

UN SOLDAT: -No cal fiar-se'n massa d'aquesta gent, caporal.

CAPO: -Aquesta sembla bona dona.

UN SOLDAT: -I tal vegada ho sigui. Però de totes maneres, no cal fiar-se'n massa: estem en país enemic i no ens perdonen el que els haguém vençut. Més d'un de nosaltres ha trobat la mort en aquestes muntanyes i d'una faisó ben misteriosa.

(Entra la MARE BALENA amb un gerro de terrissa)

MARE: -Aci va el vi. A la casa, amb tots aquests trangols de la guerra i amb la malattia de la jova no hi ha un gran servei. Us ho dic per-

què no tinc copes i hauréu de beure tots en la mateixa gerra.

CAPO: -No us amoineu, avia, que no som gent de compliments nosaltres.

(Agafa la gerra i beu)

UN SOLDAT: -El vi sigui bo.

CAPO: (Entregant-li la gerra)

Ho es. Té.

(Els soldats beuen després de l'un l'altre. Per la porxada del fons compareix SALVI, disfressat de frare franciscà i amb unes grans barbes grises. En tota aquesta escena no ha de conèixer el públic que es tracta de SALVI)

SALV: -Bón dia doni Deu Nostre Senyor a la gent honrada d'aquesta pagesia ...

(Fingint que fins ara no ha vist els soldats)

i als soldats del senyor rei!

MARE: -Bon dia, germà.

CAPO: -Veniu de lluny?

SALV: -De molt lluny, no.

(A MARE BALENA)

I la vostra jova?

MARE: -Ai, Deu meu, senyor! Al llit, molt malalta: la verola negra.

SALV: -Doncs a fé que no en sabiem res al convent. Be, si, es clar: temps de guerra, temps de pestes i malalties.

CAPO: -No heu trobat cap escamot de gent armada pel camí?

MARE: (Plorant d'una manera escandalosa)

-Ai, senyor deu meu, que se'm morirà! Ai que se'm morirà i em quedaré sola!

SALV: -Si no teniu ningú més que a ella, si, es clar: us quedareu sola.

(Al CAPORAL)

No, senyor soldat: no he vist ningú. Qui voleu que s'arrisqui anant

amb armes si hi ha perill de la vida?

(A la MARE BALENA)

Ja us enviaré el pare Lluís, que sap les virtuts de les herbes i es ell qui guareix els malalts del convent.

(Al CAPORAL)

I vosaltres, aneu molt lluny?

CAPO: -Camí de Reus, amb ordre de deturar-nos en totes les pagesies per a fermar les ganivetes a les taules.

SAL: -Ja es una feina!

CAPO: (Pel FERRER)

Sobre tot per aquest.

(Amb una transició, i en veu baixa a SALVI)

Ens passa, però, que no sabem el camí i no volem fiar-nos d'aquest home. Si vos volguessiu ensenyar-nos-el.

SALV: -Ensenyar-vos-el, prou. Ara, acompanyarvos no podrà esser, que tinc altra feina. Però no us perdreu, n'estic segur.

CAPO: -En marxa, minyons.

(A MARE BALENA)

I gracies del vi, bona dona.

MARE: -Més hauria volgut fer, creieu-me.

SALV: -Si em queda temps, ja vindré a visitar la malalta, mare Balena.

MARE: -Per ella i per mi ja sabeu que sempre sereu ben rebut.

UN SOLDAT: (Sortint el darrer)

Quina mandra més estranya m'agafa!

(Un moment. La MARE BALENA va al fons, per on han sortit SALVI i els soldats.

Llarga mirada d'odi. Després se'n entra, va a la caixa i la destapa. Sense treurela, posa la roba a un costat i obra una altra tapa en el fons. De la caixa, que dissimula l'en-

trada d'una mina, surt ANNA MARIA. Vesteix robes de pagesa i està molt pàlida.)

ANNA: -Maleïts! Ja son lluny?

MARE: -No, massa. Però no temeu, que no tornaran.

ANNA: -Han vist a la Galana?

MARE: -L'han vist i han agafat por. Es que de debó que ho sembla una malalta!

ANNA: -I vos, Mare Balena, com es que encara els heu donat vi?

MARE: (Rient)

Que no ho heu sentit? Perquè es tractava d'un vi que fa miracles... i que farà el miracle que d'aquests soldats no se'n canti mai més ni gall ni gallina.

ANNA: -Què voleu dir?

MARE: -Que la mare Balena també coneix les virtuts de les herbes de la muntanya ... i que el vi estava ben preparat.

(Riu)

ANNA: (Després d'un moment de pausa)

Potser tenen esposa o fills que els esperen. Però heu fet bé, mare Balena. Que sofreixin ells com sofrim nosaltres.

(Amb una transició)

Aneu i aviseu la Galana que ja son fora.

MARE: -Si que hi vaig, que deu migrar-se.

(Surt per la dreta. Una pausa. ANNA MARIA contempla la ganiveta fermada a la taula)

ANNA: -No es veuen segurs, tenen por. Han assaltat pobles i viles i ciutats. I no es veuen segurs, tenen por. Han cremat les nostres llars, han assassinat els nostres homes ... !i encara no es veuen segurs i tenen por!

Musica

Cançó de les armes encadenades.

ANNA MARIA:

Nostres vides trossejades,
els nostres pobles vençuts
!i ara ens deixen els perduts
les armes encadenades!

L'única que aci ens quedava,
eina humil de tallar pa,
i que també pot matar
si venjança ho demanava.

Per què fos més gran l'esuarni
no els han prè: els han fermat.
I els tenim aci lligats
com hi tenim nostres ànimes.

Refrany

Tot ho hauràn prè els enemics
que han invadit la nostra terra.
Les llars emplen de fatics
son com salvatges fent la guerra.

I ara nosaltres vestim dol,
que els pobles son una desferra.
No n'hem de perdonar ni un sol
de l'enemic que ara ens aterra.

II

Ganivet de la masia
qu'ets el punyal casolà
si jo et podés defermar
ja sé al cor que et clavarà.

Però encara no ha finit la guerra
i l'odi nostre es tan gran

(Senyalant el ganivet)

!qu'ells sols es desfermarán
i omplirán de sang la terra!

(Transfigurada, amb una gran emoció lírica)

Amor, finirán les penes,
llunyá o proper arribarà
el dia que ha de trencar
totes les nostres cadenes.

Refrany

Tot m'ho haurán prèls els enemics
etc., etc.

(Per la dreta entren la MARE BALENA i TERESA
GALANA. TERESA GALANA amb un drap mollat es
renta la cara)

TERE: -Ai, mare, be ens en donaràn prous de mal de cap aquests soldats
del diable.

MARE: -Ho dius perquè venen sovint?

TERE: -I perquè cada vegada que venen m'he d'empastifar la cara amb un
branquilló cremat, que vaja! estic segura que no n'hi haurà hagut
cap al mon de verola tan negra com la neva!

(Ensenya el drap, molt brut)

MARE: -Ai, filla, tots els mals de cap fossin com aquest.

TERE: -Es que, vaja! tant carbó ha de fer malbé la cara. I al Galan li
agrada molt fina.

MARE: -Deixa'l estar al Galan, que prou feina té.

TERE: (Amb una punta d'angunia)

Ai, el meu xic! I això? Què li passa?

MARE: -Que jo sàpiga no li passa res.

(Indicant ANNA MARIA, que es al fons, a la porxada)

La senyora l'ha enviat a Reus amb una missió.

TERE: -Ai, mare! També hi podia enviar el vostre home.

MARE: -On tens el cap? On tens el cap Galana? I si el coneixien els soldats del rei?

TERE: -I qui voleu que el conegui? Si el dia que el Galan li va tallar el bigoti vos no el volíeu al llit perquè us pensaveu que era un altre?

MARE: -Potser tens raó, potser no el coneixerien. Però li vonvé descansar, pobret, que segons sembla, aquests anys que l'he tingut fora s'ha cançat molt rodant mon i fent guerra.

TERE: -I ara què fa?

MARE: -Això: descansar. No fa altra cosa, desde que es aci.

TERE: -Això i menjar, que a taula fa el seu paper. El fa tant, que si badem no deixa res per a nosaltres.

MARE: -Es que el menjar d'aquelles terres no li provava.

TERE: -I beure, que mai no acava la sed. Sobre tot de vi.

MARE: -Això se li va encomanar. Els soldats del rei li deien que el que no bebia no era valent.

TERE: -Valent poca vergonya! I ara on el teniu?

MARE: -A la mina, amagat. Sembla que aquella fosca li agrada molt. El mal es que amb tanta humitat potser se'm florirà.

(Dels fons ve ANNA MARIA, que s'asseu en un silló del primer terme)

TERE: -Calleu. La senyora!

ANNA: (Inquieta, nerviosa)

Com triga Salvi.

MARE: -Ai, si! Ja podria esser aci!

TERE: -Què sabeu vos? Què sabeu vos! Quan no hi es senyal que no por esser-hi. Vet-ho aci.

TERE: -Si no fos que al meu Güensalo el podrien coneixer, l'hauria enviat i ...

TERE: -Calleu, calleu, amb el vostre Güensalo, que allò no es un home: es una marmota. Sempre dorm. I quan es desperta ja demana menjar i beure.

MARE: -Doncs que vols que demani el pobre xic, si aquests aires es veu que li han obert la gana?

TERE: -Ell si que deu pensar: Si això es guerra que mai no vingui pau!

MARE: (Comicament indignada)

Ai el meu fill del meu cor!

ANNA: -Calleu, d'una vegada!

(Apart, sortint per la dreta)

I jo que em moro d'angunia!

TERE: -Ho veièu? Ho veièu, mare Balena? Ja hem fet enfadar la senyora. I tot per culpa del vostre Güensalo que es un roda l'olla que després d'haver corregut aquests mons de Deu, sempre de xala i de gresca, ara, vell i arnat que no serveix per res, va i en veure que arriba al poble es deixa fer presoner.

MARE: (Comicament indignada, però tan indignada que amb penes i treballs aconsegueix parlar)

Ai, vatúa de la mossa! Que t'empatolles, que t'empatolles? I que saps si el meu Güensalo serveix o no?

(Pel fons compareix SALVI)

TERE: (Veient-lo)

Mira-t'el! Ja el tenim aci! Això si que es un home!

MARE: -I amb tota la barba!

SALV: (Treient-se-la)

Ja ho podeu dir, mare Balena. I quina calor m'ha fet passar la ma-

leïda!

(S'asseu damunt la caixa de núvia)

TERE: -A l'hivern t'hauria anat més be, que t'hauria servit de tapabocues. No sé perquè les guerres no les han de fer sempre a l'hivern.

MARE: -No hi deuen haver pensat que al teu marit li agradava disfreçar-se.

TERE: -Més li agrada al vostre, que sempre hi va.

SALV: -Be, deixeu-vos de romansos i no us baralleu. Ja us barallareu quan sigui fora. Au, doneu-me alguna cosa per a beure, que tinc sed! ...

TERE: (Anant a servir-lo, a MARE BALENA)

Ho veièu? Ja se'm dona a la beguda!

MARE: -I que vols dir amb això?

TERE: -Que tot s'encomana!

SALV: -Si no discutissiu tant i em portessiu el beure! ...

(Veient la gerra que han begut els soldats i agafant-la)

Ja no cal, que veig que aci encara queda una mica de vinassa.

MARE: (Esparverada, prenent-li la gerra de les mans i llançant-la)

No!

SALV: -Què feu ara? Que us heu tocat? Tireu, dona, tireu!

MARE: -Hi han begut els soldats i tenia metzines!

SALV: -Bufa!

TERE: (Que li presenta un got de vi)

No es pas calent.

SALV: -Tira, dona, tira!

(I beu)

Això ja es una altra cosa! Ara ja em sembla que estic més descansat.

MARE: -I els soldats?

SALV: (Rient)

Ara entenc el que els passava. Se'm adormien i per a que dormissin més tous els he tirat a tots dalt abaix del pont del diable.

(Va al fons i torna amb tots els arcabussos i altres armes dels soldats)

M'ho he quedat com a record.

(Torna a asseure's. De sobta truquen a la tapa de la caixa. SALVI fa un bot com si l'haguessin punxat)

Eh! Que es això?

MARE: -El meu Güensalo! Es el meu Güensalo! Debia fer la migdiada i l'her despertat.

SALV: -La migdiada i son les onze del mati?

MARE: (Obrint la caixa)

El meu xic! Ai el meu fill del meu cor! Nen! Bufó!

(Treu el cap GONÇAL)

SALV: -No surtis encara! Te!

(Li dona les armes. Després surt GONÇAL, tot enlluernat)

GONÇ: -"Pardiez", que no m'hi sé acostumar a viure tant a les fosques. I "voto a sanes", que ja tinc ganes que s'acabi la guerra i se'n vagin els "tercios" d'una vegada.

SALV: -Això es que tens por, Güensalo.

GONÇ: (Corregint-lo)

Za, za: es diu Gonzalo, cap gros. Gonzalo!

SALV: -Güensalo!

GONÇ: -Gonzalo!

SALV: (Empipat)

Tira, home, tira, que mai no ho sabré dir jo això! Si sembla que tingui la llengua plena d'ortigues.

GONÇ: -Doncs mira, "mozo", no t'hi encaparris que per a parlar malament el castellà val més no parlar-lo. Ei, si no n'hi ha necessitat, s'enten!

(Per la porta de la dreta ve ANNA MARIA)

ANNA: -Per fi has arribat? Com m'has fet sofrir!

SALV: (Que s'ha tret l'hàbit i l'ha deixat dintre la caixa)

Per mi no havieu de sofrir, senyora.

TERE: -Si no patia per tu, babau!

SALV: -Ah, no? Així que m'embolico!

ANNA: -Ara vos, Gonçal, aneu a vigilar la torra. I aviseu-nos si venia algú.

GONÇ: (Anant-se'n per la porta de la dreta)

Los deseos de la señora son órdenes para mi.

MARE: -I que n'es de ban parlat, el meu xic!

ANNA: -I vos mare Balena, no us mogueu del porxo pel que podés esser.

TERE: -Si, es clar: perquè amb la son que tragina el vostre Güensalo ...

(La MARE BALENA la mira comicament indignada i se'n va al fons)

ANNA: (A SALVI)

I tu, diga's.

SALV: -He anat a Reus, com em manareu. I, com em manareu, he vist els nostres amics. No tots, però, perquè n'hi han molts a la presó i alguns al cementiri. I els que no son a la presó o al cementiri tampoc no els he pogut veure, perquè han fugit.

ANNA: -Diga's, diga's.

SALV: (Amb molta catxasa)

No hi ha res a fer, senyora. Tenen por! Tenen por i no es volen comprometre.

ANNA: -I el ferrer?

SALV: -Això: el ferrer! Els he vist tots i cap d'ells ha volgut vendre'm armes.

ANNA: -Deu meu!

SALV: -Els han prèss totes les que tenien i per rès del mon gosarien a fer-ne de noves. A més a més, he sabut que a Tarragona han doblat de guardes la presó.

ANNA: -Però i la gent? Que farà que no es revolta? Que no té sentits?

SALV: -Si que en deu tenir! ... però es veu que també te por.

ANNA: -I Vilosa? I el sargent major Metrola?

SALV: -Vilosa i el sargent major Metrola foren fets presoners, com el senyor baró pel de los Velez. I ...

ANNA: -I què? ...

TERE: -Apa, home! Quina catxassa! Sembles el Güensalo!

SALV: -Doncs que Vilosa i el sargent major Metrola han estat escanyats dintre mateix de la presó.

ANNA: (Horroritzada, tapant-se el rostre amb les mans)

Oh, Deu meu! Pobres amics! No mereixien pas una mort tan terrible!

SALV: (Que no sap que dir)

No la mereixien, no!

ANNA: (De sobte, amb un crit tremant d'angunia)

Albert! Al meu Albert li espera també una mort així!

SALV: -Veritablement, no li desplauria pas a Montbrió.

ANNA: (Desesperadament)

Tot està perdut!

SALV: -No pas per ara, senyora. Ha fracassat tot el que vos heu imaginat per a salvar el vostre marit i amo meu. Però no ha fracassat el que he imaginat jo. I es que, vatúia, al Salvi, el cap li serveix per a alguna cosa més que per a posar-se la barretina.

ANNA: -Parla, Salvi! Parla, per Deu!

TERE: -I tant! Mira que 'ess ben bestiota en fer passar ansia a la senyora, tenint com aquell qui diu salvat al senyor baró.

SALV: -Què vol dir com aquell qui diu? Salvat del tot, talment com si ja estés fora de la presó. Ja hi pots pujar de peus. I vos senyora també hi podeu pujar de peus.

ANNA: (Autoritaria)

Parla d'una vegada!

GONÇ: (Entrant per la porta de la dreta)

Senyora, he vist un escamot d'homes armats que s'apropaven a la masia amb molt misteri.

SALV: (A TERESA GALANA)

Tu, a la finestra!

(I ell se'n va al fons, treien-se una pistola de la faixa. La MARE BALENA baixa, comicament alarmada)

MARE: -Ai, Güensalo, xiquet, amagat, que no em vull tornar a quedar vidua!

GONÇ: (Fent el valent però anant cap a la caixa)

No "temas", dona, no "Temas", que en "lances" de més perill me he "visto" i encara soc viu.

SALV: (Desde el fons)

No hi ha res a temer: son dels nostres.

(Fa senyals amb els dos braços. Baixa després. D'ara fins al final, tot molt ràpid i amb molta animació)

Mare Balena, aneu i porteu vi per a aquests companys. Però sense metzines aquesta vegada!

(La MARE BALENA surt per la dreta. SALVI diu ara a ANNA MARIA)

I a vos, senyora, us dic que aquesta nit abraçareu el nostre espos.

TERE: -Ja n'estàs cert del que dius? Mira Salvi que tu ets una mica boig

GONÇ: -Una mica? Un tros!

SALV:

(A TERESA GALANA)

Tira, dona, tira!

(A ANNA MARIA)

Avui, al punt de mitja nit, vos i la Galana serèu a la platja de la Torra de la Mora. Us esperareu fins que arribarem el senyor baró i jo.

ANNA: -I com t'ho faràs per a treure'l de la presó?

GONÇ: -Això! Com t'ho faràs, "infeliz"? Que et penses, "tal vez", que un presó es un sarau?

SALV: -Com m'ho faré no cal contar-ho, perquè es molt complicat i perquè em prendrieu per boig, vatú! I no vull que m'hi prengueu!

(A GONÇAL)

I tu, val més que callis, que amb aquest parlar tan esmolat em poses la pell de gallina.

TERE: -Però i si no compareixeu?

SALV: -Si no compareixem ... Mira, si no compareixem dona't per vidua i casa't amb el Güensalo quan es mori la Mare Balena!

(A ANNA MARIA)

No temeu, senyora. El que vaig a fer es una bogeria, però a mi les bogeries sempre m'han sortit be: fins la de casar-me. Creieu-me, tingueu fé en mi, i al punt de mitja nit siguèu a la Torra de la Mora. Porteu diners i les joies, perquè no tornareu aci.

(Entra un escamot de miquelets, deu o dotze, capitanejats per ANDREU)

ANDR: -Bon dia a la gent honrada.

(Salutacions, etc.

La MARE BALENA serveix vi. ANDREU diu a SALVI, per GONÇAL)

I aquest que tal es porta?

SALV: -Aquest be: menja, beu i dorm.

GONÇ: -No tan be "como" te "figuras", Galan. "La paz no me sienta".

ANDR: -Què diu que li passa?

SALV: -Que vol fer guerra!

GONÇ: -"Eso!" "Pero no pot esser. Perquè jo "soy" d'artilleria i aquí no hi ha "cañones".

TERE: -Si, bona excusa té el malalt!

SALV: -Suposo que heu trobat el camí lliure.

ANDR: -Ben lliure.

SALV: -Aquesta nit se us presenta feina.

ANDR: -La farem amb gust!

UN MIQUELET: -Si, perquè, a nosaltres també ens passa el mateix que a aquest: ens rovellem.

SALV: -Avui, en caure la nit, tots a Tarragona, a fora les muralles, distribuïts en grups de cinc a la carretera de la costa. I guardant la carretera, desde les muralles a la platja de la Torre de la Mora

Musica

Melodrama i reminiscencia

(Comença a oïr-se lluny, però apropant-se cada vegada mes, el cant de la gent del Priorat)

MARE: -Calleu, calleu

(Escoltant)

Canten.

GONÇ: Si, "pardiez"!

SALV: -Par "diez" o pel que siguin, deixeu-los cantar.

ANDR: -Son els nostres.

UN MIQUELET: -Encara en queden.

SALV: -I mentre en quedin, els soldats de Felip IV no estarán gaire tranquils.

ANDR: -S'apropen.

(Les veus s'oeixen més properes)

SALV: -A pesar que son, per ara, els vencedors, cap dels soldats dels de los Velez, s'atreviria a sortir de nit fora les muralles. Per tant ells no us destorbaran.

(Entren altres deu o dotze miquelets més que s'abrassen amb els companys que hi ha en escena i beuen amb ells. I, llunyana, però, apropant-se, reneix novament la cançó)

Però si us destorbaven, si sortien, la fer-los correr com si estessin empeltats de conill!

(Cada vegada les veus més properes)

La d'avui, companys, ha d'esser una gran nit.

ANNA: (Vibrant d'emoció)

Perquè avui el vostre general surt de la presó.

(Veus alegres en tots -alegria triomfal- que coincideix amb l'entrada d'un nou escamot de miquelets)

VEUS: -Visca el nostre general! Visca el baró de Rocabruna! Visca Catalunya!

(I com amb els nou-vinguts ha entrat la cançó tots canten)

TOTS: Som del Priorat
la gent més valenta.
Vam sortir cinc-cents
i ara som cent-trenta.

Teló

ACTE TERCER

QUADRO SEGON: Les reixes que s'obren.

L'escena:

La presó. Presó milenaria, negra d'ombra. Pedres que no han vist el sol desde que son presó. Pedres negres de totes les tristeses, de tots els turments, de totes les desesperacions tràgiques que han vist.

Al fons hi ha una reixa que s'obre a una escala. En la paret d'aquesta escala hi ha una finestra també enreixada que deixa passar una espurna de claror.

En l'interior de la masmorra, a la dreta, molt alta, una altra finestra enreixada. A l'esquerra, un jaç de palla, un gerro d'aigua, un pedris.

Comença:

Abans d'aixecar-se el teló s'oeixen uns clarins. Toc de silenci lent i perllongat, s'aixeca el teló. Per la finestra de la dreta entra l'última claror del sol morent. Per la reixa del fons hom veu l'escala en la qual el crepuscle ha deixat encara una semipenumbra blavosa. En escena, sol, ALBERT de ROCABRUNA. Està en manegues de camisa, al peu de la finestra de la dreta.

Musica

Cançó de l'adeu a la vida.

ALBERT de ROCABRUNA:

Oh, sol d'estiu, sol que dauras ma terra,
per sempre adeu ata en morir.
Sol que has vist pau i guerra,
quan demà ressuscitis ja no em veuràs a mi.

Ja no et besarà més, oh dolça esposa
noble i fidel i plena de bondat,
que ja m'obren la fosa
els botxins de la nostra perduda llibertat.

Moro per tu, terra altiva i honrada
que no t'has deixat trepitjar,
i que avui, trossejada,
ni llàgrimes et queden per a poder plorar.

Tornada

Pero amb fè, Catalunya,
forta t'aguantaràs,
que ja arribarà el dia
que ressusitaràs.

II

Fores jardí en temps de ma infantesa
i els enemics f'han fet fossar.
I aquesta terra encesa
serà foguera d'odi que mai s'apagarà.

Adeu, esposa. El bes que no puc dar-te
te'l durà el vent quan jo hagi mort.
No he fet més que estimar-te
i en morir m'acompanya tot l'amor del teu cor.

Boscós i camps, cançons de la mar blava,
cims alterosos blancs de neu:
per a mi ja tot s'acaba
i un dic plorant: Adeu! Adeu! ... Per sempre adeu!

A la tornada

Pero amb fè, Catalunya,
 forta t'aguantaràs,
 etc., etc.

Parlat

ROCA:

(Després d'una pausa)

Però els homes no ploren! Si he sabut lluitar, ara cal que sàpiga morir.

(S'asseu al pedris. La claror va minvant.
 Una pausa. Afeblida pels murs arriben del carrer el dringar d'una campaneta -tres tocs breus- i una veu)

UNA VEU INTERIOR: -Pregueu a Deu Nostre Senyor per l'ànima del baró de Rocabruna, que demà a trenc d'aua serà ajusticiat.

(Novament els tres cops de campaneta.
 I el silenci, novament. Un silenci breu, puix s'oeix remor de claus i de gent que s'apropa)

ROCA: -Algú ve.

(A la porta del fons compareix L'ESCARCELLER, que es EL PUNYAL, obra la reixa entrant acompanyat de SALVI, vestit de pare franciscà)

PUNY: -Pare, aci teniu el presoner. Us deixo amb ell.

SALV:

(Extrafent la veu)

Molt be. Feu-ho tot com està convingut.

(EL PUNYAL surt pel fons, sense tancar la reixa, però deixant-la ajustada, i resta esperant al peu de l'escala. ROCABRUNA

s'ha aixecat en veure el frare)

ROCA: -Ha arribat la meua hora?

SALV: -Sí, ha arribat la vostra hora, que es l'hora de fugir, senyor baró de Rocabruna.

(Es tira enrera la caputxa)

ROCA: -Salvi! Ets Salvi! I la baronesa?

SALV: -Està bona, no patiu. Es ella qui m'envia.

ROCA: Com has pogut entrar?

SALV: -Ja ho veieu: gracies a aquest habit ... que servirà per a vos. Però no cal perdre temps. Escolteu-me be. Hem sabut que Monbrió, nomenat Governador de Tarragona pel marquès de los Velez, malgrat estar voltat del gros de les tropes de Felip IV i tenir el poble sotmés, no s'atrevia a matar-vos publicament, tal com s'acostuma, i volia fer-vos assassinar aci mateix per a dir despres que vos us havieu donat la mort.

ROCA: -Vil!

SALV: -Així ho ha fet amb el sargent major Metrola i amb Vilosa.

ROCA: (Amb emoció)

Ells! Pobres companys meus! Amb mi, però, ho s'atreviràn. He oït la confrària de la bona mort que recorria els carrers anunciant que demà seré ajusticiat.

SALV: -No en feu cabal: es per a cobrir l'expedient. Amb la senyora baronesa i uns quans fidels que ens queden, hem remogut cel i terra, i això no serà. Tenim gent comprada aci al palau, hi tenim amics. No heu reconegut l'escarceller?

ROCA: -No. Això es tan fosc!

SALV: -Doncs es El Punyal.

ROCA: -Però el Punyal es un enemic nostre, un espia, un home a sou de Montbrió.

SALV: -Monbrió s'ho pensa, perquè sempre ha fingit obeir-lo i gracies a això ha pogut entrar d'escarceller. Però sempre ha estat fidel a la baronesa Anna Maria, de la qual ha rebut mercès que ha sabut agrair.

La mare d'El Punyal era vella i pobra i ella i el seu fill es morien de fam. El poble la odiava perquè la tenia per bruixa. La senyora baronesa, en saber-ho, els ajudà: amb diners i amb paraules d'afecte i de pietat. Per això, després, morta la vella, era tan avorrit El Punyal: perquè tothom creia que treballava per Montbrió contra vos i la vostra esposa. Però, creieu que, encara que semblava una fera salvatgina, es va com un tros de pa: com un tros de pa del dia, s'enten. Ell és qui ens ha obert les portes de la presó i gràcies a ell vos sereu lliure.

ROCA: -Com?

SALV: -Us posareu aquest habit. Com que ja fosqueja, sortireu amb facilitat.

(Diu això mentre es treu l'habit i apareix vestit amb l'uniforme dels tercios)

Arrivaréu a la Torra de la Mora. A la platja trobareu la vostra esposa i la meua en un gusxi. Allí espereu-me, que no trigaré.

ROCA: -Ah, no! Jo no et deixo aquí dintre. A aquest preu no vull la llibertat.

SALV: (Molt tranquil)

Senyor amo, per una vegada mano jo. I faréu el que us dic, perquè us hi van la llibertat, la vida, l'amor de la vostra esposa ... i perquè no temeu: Salvi el Galan és massa viu per a que pugui passar-li res de mal.

ROCA: -Però ...

SALV: -No temeu res: tinc la sortida segura. Mireu-la.

(Li ensenya un Crucifix que es treu del pit i que és un punyal)

ROCA: -Què vols dir?

SALV: -Que aquesta matinada els soldats de Montbrió entraran a aquesta cel·la en cerca d'un cadàver per a llançar-lo al mar, creient que és el vostre. El cadàver ja el trobaran, però no serà el vostre.

ROCA: -No obstant, ell ve aquí cada vespre.

SALV: -Ja ho sé. Avui també vindrà. I no en sortirà.

PUNY: -Ja es l'hora, Galan.

SALV: -Depressa, depressa. El Punyal us acompanyarà.

(Posant-li l'habit i tirant-li la caputxa al rostre)

Teniu aquestes pistoles per si us feien falta. Depressa! Ja ho sabeu: a la Torra de la Mora ... Jo hi faré cap.

(Li dona dues pistoles)

ROCA: -Gràcies, Salvi! I a vos, també, Punyal! Però esteu segur, ben segur, que no us passarà res?

PUNY: (Agafant un fanal que en entrar haurà deixat damunt del pedris i sortint amb ROCABRUNA)

Res. De mi, que em creuen tant fidel a Montbrió, ningú no sospitarà

(Surten ROCABRUNA i EL PUNYAL que tanca la reixa
Es veu un moment la claror del fanal en l'escala
Despres tot es sumeix en la tenebra.)

SALV: -Te! Ja estic tancat a la gàbia. I que, en una gàbia tan fosca com aquesta, deu fer-s'hi poca broma.

(Al carrer s'oeixen novament la campaneta i la veu d'abans)

UNA VEU INTERIOR: -Pregueu a Deu Nostre Senyor per l'ànima del baró de Rocabruna, que demà a tren d'aua serà ajusticiat.

(Repica la campaneta. La veu s'afebleix, s'allunya)

SALV: -Aquesta vegada em sembla que t'erres. Aquesta vegada em sembla que ...

(L'escala s'il·lumina feblement i novament apareix EL PUNYAL acompanyat de MONTBRIÓ. SALVI en veure'l, diu)

Em sembla que vé algú ... Ell! Es ell!

(Es posa al costat de la porta, amb el punyal desenvainat)

MONT: (Davant la porta, mentre EL PUNYAL l'obra)

Bona nit, Rocabruna. A veure si avui tinc més sort i puc saber on es Anna Maria, la gentil baronesa.

(Entra)

SALV: (Clavant-li el punyal)

Té! Perquè no et queixis de la sort!

(MONBRIO cau, retorcent-se convulsivament, volent-se arrapar a les parets, mirant amb pasme i odi a SALVI. Despres mor)

PUNY: (Apropant el fanal al rostre de MONBRIO)

Llest?

SALV: -I tant llest!

(Posa el punyal a la veina i se'l guarda)

PUNY: -Ara anem, nosaltres.

SALV: -Anem.

(Surten. Novament la fosca.

I en la fosca, els clarins s'oeïxen com abans donant a la nit un accent de tragedia mentre cau ràpid el

Teló

ACTE TERCER

QUADRO TERCER:

L'alba despres de la tempesta.

L'escena:

La coberta d'una fragata, mirada de biaix. A la dreta l'escala del castell de proa, del qual se'n veu part. El pal major en mig de l'escena. Per la borda uns canons apunten a terra. A l'esquerra la trapa oberta de la bodega.

Comença:

Es nit encara i el cel sembla tremolar del pes de les estrelles. A coberta hi ha un ambient de misteri. Els fanals son apagats. Les ones en esclatar contra el vaixell fan una remor somorta que s'oirà fins al final. L'orquestra ha iniciat una melodia lenta, en la qual hi han reminiscències de cançons populars, abans d'alçar-se el teló: un nocturn de factura tan moderna com vulgui el compositor, brodat, però, sobre el canemàs del folcklore dels avis. En alçar-se el teló, els mariners estan escampats per coberta i canten.

Musica

MARINERS: Quan pels camins de la terra
 ja no s'hi pot caminar,
 perquè els endola la guerra,
 !amples camins te la mar!

(Les veus del cor esdevenen murmuri, talment com si fos la remor de les ones que fa l'acompanyament, i diu ANSELM, un segon tenor, la seva cançó:)

ANSELM: Cami de llibertat
 per a la nostra nau.

De nit les estrelles el fan argentat.
De dia es tot blau.

Te una veu de consol
que convida a oblidar.
Quan d'or esdevé amb el primer raig de sol
tot trenca a cantar.

Goig noble de cantar
fugint de l'opresió.
Cançó marinera! Fa olor de demà!
I es tota claror!

MARINERS: Quan pels camins de la terra
ja no s'hi pot caminar
perquè els endola la guerra

ANSELM i MARINERS:

!Amplés camins te la mar!

Parlat

(Del castell de proa baixa el patró)

PATRO: -Minyons, ja llú l'estrella del mati damunt l'horitzó. Aviat
apuntarà el dia. Cal que estem preparats.

(Els mariners s'agrupen davant del patró)

ANSE: -Ja ho estan, patró. Esperem les vostres ordres per a salpar.

PATRO: -Salparem amb les primeres clarors de l'alba. Que llevin l'àncora
quan jo avisi. Que cada ú estigui al seu lloc.

(Els mariners es retiren al seus quefers. Queda
unicament en escena ANSELM i el PATRO)

ANSE: -Arrivarem ahir ja nit entrada i salparem avui a punta de dia.

Crec que no hem estat descoberts desde la costa.

PATRO: -També ho crec jo. No obstant, qui convé sap que som aci, que els esperem.

ANSE: -I no em podrèu dir de qui es tracta?

PATRO: -Ara si. I no t'ho he dit abans, malgrat que et sé honrat i lleial, perquè l'empresa es perillosa.

ANSE: -Si no voleu dir-m'ho, capità ...

PATRO: -Si, ara ja t'ho puc dir: esperem uns fugitius que han pogut escapar de les tropes de Felip IV i als quals portarem a Marsella.

ANSE: -Sabèu al que us exposeu si us descobrien?

PATRO: -A la mort. Però amb la mort m'hi he barallat moltes vegades i he vençut sempre.

ANSE: -Us ho paguen be al menys?

PATRO: -M'ho paguen be, però això no te importancia: si no m'ho paguessin també ho faria. Es tracta d'un home que, per defensar la patria, avui opresa i escarnida pels soldats salvatges del rei, ha estat condemnat a mort. I jo em sentiré orgullós d'haver ajudat a salvar-lo. Es tracta d'Albert de Rocabruna, l'heroi de la defensa d'aquestes terres tarragonines.

ANSE: -Ha pogut fugir?

PATRO: -Així ho espero. Però si a punta de dia no ha vingut, serà que l'empresa ha fracassat i salparem sense ell. Si no el tinc a bord cap viatge hauré fet més trist que aquest.

(Hi ha una pausa breu. Les paraules del vell mariner han deixat en l'aire un noble tremolor d'emoció)

ANSE: -Aviat ho sabrem, capità, ja no pot trigar el dia.

(Amb una breu transició)

E si ve Rocabruna ...

PATRO: -No vindrà sol: l'acompanyarà la seva esposa.

ANSE: -La baronesa Anna Maria?

PATRO: -La baronesa Anna Maria, dona valenta com poques que ho ha arriscat tot per a salvar el seu marit. Tinc entès que venen amb ells dos servents: els perillaria la vida si es quedaven puix ells son qui han ajudat,

(Amb una punta d'inquietut en la veu)

no sé si amb sort o no, a que Rocabruna fugis de la presó.

ANSE: -I un cop aci, si arriben ...

PATRO: -Que arribin, Anselm, que arribin! Que poguem arrencar-los de mans dels, que en nom del rei, son botxins de la nostra terra!

(Despres d'una transició)

Un cop aci estarán salvats. Tenim vents propicis: un mestrall que ni fet a posta, el vaixell es fort i lleuger, i l'armada enemiga es més enllà de la desembocadura de l'Ebre, i en pocs dies podem esser a Marsella.

ANSE: -De totes maneres capità, en aquesta mena d'aventures cal sempre comptar amb l'imprevist. I l'imprevist podria esser algun galeó de sa Magestat catòlica que es presentés de sobte.

PATRO: -Per a lluitar contra aquest imprevisit tinc tres camins ... aquestes veles, que son com immenses ales blanques en la blavor del mar i aquests canons, i vosaltres ...

ANSE: -Nosaltres?

PATRO: -Vosaltres, que sou mariners i sou catalans. Vosaltres, que no sou cobarts i que com mariners i catalans, que es esser honrats dues vegades sabrieu defensar el caigut, el perseguit.

ANSE: -Teniu raó, capità. Esteu segur que tots, arribada l'hora, sabriem complir.

(Amb una lleu transició)

I l'altre camí?

PATRO: -Si ens veiem vençuts i acorralats, abans de caure en les seves mans, !volaria la Santa Bàrbara!

(Canviant de to)

No poden trigar. Crida els mariners. Tots aci a coberta.

(ANSELM surt per la dreta. A poc van compareixent els mariners, que son trenta o quaranta. Alguns d'ells han travessat l'escena de dreta a esquerra per a avisar els companys. Ara son tots davant del PATRO que té al costat a ANSELM i ha pujat uns graons de l'escala que mena al castell de proa. MARC, el patró, diu:)

Mariners! Soc el vostre capità i em debeu obediència. Però soc també, moltes vegades us ho he demostrat, el vostre company i vull demanar el consell vostre. M'he compromés, i amb mi us he compromés a vosaltres, en una aventura un xic perillosa. Vosaltres no sabieu res d'aquest viatge tan misterios i ara vaig a dir-vos el perquè d'aquest viatge. Esperem un noble català, el baró de Rocabruna, l'heroic defensor d'aquestes terres de vora mar, que ha pogut fugir de la presó on l'esperava la mort. Ara l'espera la vida, companys. I la vida es aquest vaixell que el durà a França. Sou catalans, alguns de vosaltres tal vegada heu nascut en algun poble del que veiem venint ahir i les ales del vent us duïen les remors i els perfums del vostre poble nadiu. Sou catalans i no us doldrà ajudar a salvar un català que ha sabut lluitar per les llibertats d'aquesta terra heroica. Però si algú de vosaltres no vol ajudar-me en aquesta empresa, que ho digui i té el camí lliure: un gusi el portarà a terra.

(Silenci en els mariners)

No vol desembar ningú?

UN MARINER: -No, capità. Tots al vostre costat.

UN ALTRE MARINER: -I ben honrats ens sentirem d'ajudar-vos.

PATRO: -Ja sabia que entre vosaltres no hi havien traidors. Gràcies, fills meus!

MARINERS: -Visca el capità! Visca!

UN MARINER: (Que estava a la borda)

Un gussi s'apropa al vaixell

PATRO: -Son ells.

(Amb una gran emoció)

!que séhan salvat!

(Als mariners)

Ara, fills, les nostres vides per a defensar-los. I tothom a la feina. LLeveu les àncores. Isseu els flocs del pal trinquet, la major i la messana.

(Els mariners desapareixen, menys dos que llen-
cen una escala de corda per la borda. En el vai-
xell, que fins ara era plé de silenci i de mis-
teri, hi batega la vida. Per la borda pugen i
salten a coberta ANNA MARIA, ROCABRUNA, TERESA
GALANA i SALVI. Aquest darrer porta una arqueta
que deu pesar bastant perquè la deixa en terra
desseguida)

ANNA: (Abraçant l'espós amb una gran emoció)

Salvat! Salvat, Albert meu!

ROCA: -Gracies a tu, Anna Maria.

SALV: (A TERESA GALANA)

I gracies a mi, vatúia, que de mi sembla que no se'n recorda.

TERE: -Si, home, però primer es la muller.

SALV: (Resignant-se)

Be, vaja, ja n'hi faré memoria quan siguem a França.

TERE: -El que has de fer, quan siguem a França, es no fixar-te massa en
les franceses, que diuen que son molt boniques.

SALV: -No, dona, no pateixis, que més que tu no ho deuen esser. Altra-
ment, encara que m'hi fixés no les entendria.

TERE: -Es que ets molt llarg de dits i certes coses poden fer-se sense
parlar.

SALV: -Tira, dona, tira!

PATRO: (Avençant un pas)

Senyor ...

ROCA: -Sou el capità?

PATRO: -Si, senyor. I em sento molt honrat en rebre'us a bord a vos i a la vostra esposa.

ROCA: (Estrenyent-li la mà)

Gracies, capitá. Sé al que us exposeu i us n'estic doblement agrait.

(Per TERESA GALANA i SALVI)

Aquests, més que servents, son amics que m'han ajudat en la meva fugida i volen correr la nostra sort.

TERE: (A SALVI)

Ho veus com si que se'n recorda?

SALV: (Satisfet)

Ja deia jo ...

PATRO: -Sien benvinguts, ja que pel sol fet d'acompanyar-vos han d'esser gent honrada.

ANNA: -En aquesta arqueta

(Senyalant la que portava SALVI)

hi ha uns diners qu'he pogut arreplegar, mentre espero els altres de casa, i les joies de la meva mare.

PATRO: -Ho duren, amb el vostre permís, a la cambra que us tinc destinada

(A SALVI)

Agafeu l'arqueta, bon home.

SALV: -Per mi no feu compliments. Valdrà més que l'agafi aquest.

(Per ANSELM)

PATRO: -Aquest es el segon d'abord. Però teniu raó.

(A ANSELM, que l'obeeix)

Valdrà més que l'agafis tu. Anem.

(A TERESA GALANA i SALVI)

Veniu, vosaltres.

(En veu baixa)

Es millor, que els deixem sols.

(Surten per una porta que hi ha al costat de l'escala del castell de proa)

Musica

Duo

ANNA MARIA i ROCABRUNA

ANNA:

Tants dies de tu allunyada,
tants dies desesperada,
que se'm trossejava el cor.

No em tenies al devora
i era més trágica l'hora
perquè hi tenies la mort.
Més les penes son finides
i s'ajunten nostres vides
que l'odi havia allunyat.
I en aquest vaixell que avença
quan la vida recomença
!Et sento ressuscitat!

ROCA:

I en aquesta vida nova
el cabdill d'ahir retrova
la raó del seu odiar.
Han passat els temps de guerra,
fugim vers extranya terra
!més no podem perdonar!
I pensarem amb tristesa
que deixem la terra encesa

de tots els passats perills.
 Pero si amor, Anna Maria,
 ens dona fills els farem que odiïn la tirania
 i siguin
 roses de carn els teus fills.
 I en eixa terra forana
 l'honradesa catalana
 serán ells, gloriós passat.
 I els ensenyarem que el poble
 es sempre bó, sempre noble
 i estima la llibertat.

Parlat

ANNA: -Albert, quina tristesa deixar la nostra terra.

ROCA: -Ja hi tornarem algun dia. I si seguis esclavitzada val més no tornar-hi. Que hi tornin els nostres fills, si en tenim, quan sigui lliure, que algun dia ho serà. Jo no l'enyoraré, ni me'n sentiré lluny teninte al meu costat, perquè Catalunya ets tu!

(Cal advertir que, de fa bella estona la nau ha de donar la impressió que marxa. S'han fos les estrelles i neix el dia. Ara tot es blau d'alba i es veu la costa i el poble blanc que s'allunyen.

Compareixen, lentament els mariners ara l'un, ara l'altre. Després, PATRO i ANSELM. En veure el capità, els mariners es retiren vers el fons, formant un grup a l'esquerra)

PATRO: -Teniu la cambra preparada. No hi trobareu el luxe que vos merceixeu. Però si no hi ha luxe, senyor baró, hi ha bona voluntat: la bona voluntat d'uns pobres mariners que saben respectar i estimar els homes com vos.

ROCA: -Calleu, calleu, capità. Cregueu que us estic agraït per la vida.

ANNA: -Mai no oblidarem el be que ens heu fet.

PATRO: (Pels mariners)

Mireu-vos-els. I perdoneu-los la tafaneria. Son com uns infants els mariners, senyor. Sempre entre cel i mar, vivint una vida aspra de treball i dolça de records, tot per ells es esdeveniment que trenca la monotonia de llurs vides.

(Augmenta la claror. El blau del cel ara es
taca de rosa)

Apropeu-vos, companys.

(Els mariners s'apropen)

ROCA: -Si, apropau-vos per a que jo pugui regradiar-vos. Jo us agradeixo profundament el que heu fet per mi i per la meva esposa.

SALV: (A TERESA GALANA)

I per nosaltres, vatua.

TERE: -Calla!

ROCA: -I m'heu salvat, n'estic segur, no perquè fos un noble, un senyor, el baró de Rocabruna, sinó perquè sabieu qu'era un català com vosaltres, perseguit per aquesta allau innoble de lladres i botxins que ha envait Catalunya. Gracies, germans!

ANSE: -Hem fet el nostre deure, senyor.

UN MARINER: -Unicament el nostre deure.

UN ALTRE: -I amb un goig que ens fa bategar el cor més depressa i ens emplena de llàgrimes els ulls.

ANNA: -Ja es dia. Ara en terra, als boscos de casa, duen cantar els ocells.

UNA VEU INTERIOR: -El sol!

(Al poble, cada vegada més llunyà, les finestres de les cases brillen com gemmes amb el primer raig de sol)

Musica

Melodrama

(En à'interior s'oeix un cant dels altres mariners, -cant a boca tancada- que ha d'esser a base d'unes variacions sobre el tema de L'Emigrant. ALBERT de ROCABRUNA, al fons, tot daurat de sol, cara a la terra que s'allunya diu amb una gran emoció)

ROCA:-Adeu, costes de Tarragona, platges d'arena d'or, pinedes i vinyes vora la mar, boscos i muntanyes, bressol de ma infantesa. Adeu, terra meva, terra heroica! Has defensat les teves llibertats a sang i a foc, no t'has volgut sotmetre. Hi ha sang dels teus fills en tu, terra nostra immortal. I t'han vençut, t'han trossejat. Vergonya eterna als tirans.

(Inconscientment, els mariners es lleven la barratina i s'agenollen cara a la terra que s'allunya. El moment ha de tenir una emoció profunda i solemne. A dintre segueix oïnt-se el cant fins al final)

Passarán anys, passarán centuries tal vegada. Però no moriran l'odi al rei botxi ni el record de la vostra gesta gloriosa. I recordant-nos a nosaltres, podran dir els homes de demà, quan reneixi una alba de llibertat: Fills de la terra catalana: abans morir que viure esclaus! Adeu, terra de màrtirs i d'herois, Catalunya, mare nostra!

(Lentament, ha caigut el

T
E
L
O

=====